

MÁSODIK RÉSZ.

Szó-tan.

25. §. A' szótan két osztályra oszlik, úgymint *névszói* és *igeszói* osztályra.

Első osztály.

A' névszó.

26. §. Névszó alá foglaljuk : a' *tárgyi* (dologi) nevet, a' *tulajdonsági* nevet, a' *számnévet*, a' *névmást* meg a' *viszonyi* nevet. A' tárgyi és tulajdonsági névszók, ragozásokra nézve, azonosak lévén, 's az osztják nyelvben még a' fokozó képző által sem különbözvén egymástul, tehát azoknak ragozását egyszerre adjuk.

Tárgyi név.

27. §. A' tárgyi nevek vagy *eredetiek*, vagy *származottak*. Mind a' két felet számos példával hozzuk fel, befoglalván a' Reguly jegyzékébül valókat is.

A. Eredeti tárgyi névszók.

ajm, *ajim* enyv, *an* edény, R. *an*, *hu-an* tál, hosszú esése ; *auti* dárda, hegy, R. *aut* ; *an*ki anya, R. *angi* ; *anši* tüske, *as* Obi, nagy folyó, *azi* atya, R. *aži* ; *ar* ének, R. *ar* ; *art* idő, *artu* adósság, *at* éj, R. *at* ; *apsi* öcs, R. *apši* ; *amp*, eb, R. *amp*.

el test, R. *el* ; *esim* melly, csecs, R. *esem* ; *evi* leány, R. *eui* ; *evi* hit.

iki férj, R. *igi* öreg ; *ir* szél, vidék, *ir*, *jir* áldozat, *imi* nő, R. *imi*.

oj szerenese, *og*, *ug* fej, R. *oh*; *ong* verem, nyilás, R. *ung*; *onk* szurok, *os* fék, *oš*, *ož* juh, *oš* ész, *ošni* medve, R. *ašni*; *ort* szolga, *obě* néne, R. *obi*; *ově* folyás, folyó, *ovi* ajtó, R. *ou*.

unži fenyű, *und* erdő, *ung*, *ong* nyilás, verem, *us* böjt, *us* tudat, ismeret, *uš* szél, határ, kerület, *ur*, *vor* vonal, *ur* fátlan rét, *ura* erő, *urt* nőkérdő, *urt*, *vurt* haszon, *ut* vagyon, adó, R. *ot*; *ub* ipa, *ú*, *uv* zaj, lárma.

kak varr, *rüh*, *kali*, *kal'* vér, *kanan* könyök, *kand* harag, *kaš* kedv, akarat, multság, *kaži* betegség, *kar* kéreg, R. *kar*; *ker* fagyoshó kérge, *kart* udvar, *kart*, *kardi* vas, *kati* macska, *kel*, *kol* kötél, R. *kel*; *keži* kés, R. *kezi*; *kev*, *kevi* kő, R. *keu*; *kín* inggomb, csat, *kir* sérülés, *koňar* szegény, *kor* kemencze, *kuľ* ördög, *kunš*, *kuš* köröm, R. *kunš*; *kuš-ker* köröm, *kunš*, *kuš* bekecs, *kur* láb, R. *kur*, *kur* pedi talp; *kurt* sikátor, *kut* harag, *kum* tehetség.

hala halott, *han* császár, *has* édes gyökerű mocsári edény, *har*, *hor* tér, mező, *lant-har* szántó föld, *turum-har* mennyég, R. *har-taga* tundra, fátlan tér; *hadl* nap, R. *katl*; *hül* unoka, *hün* erdei szellem, *hüş* hamu, *hür* tömlő, zsák, *ho* ember, férj, R. *huj*; *hul*, *hul* hasadék, *hola* kelet, *hol-val*, *hoš* láz, *hon* has, gyomor, R. *hon*; *hos* húgy, *hus*, *hos* csillag (húgy), R. *hos*; *hosna* zárt hely, pénztár, *hosna* hot fogház; *hoš* por, *hor* alak, *hot* ház, R. *hat*; *hoting* hattyú, R. *hodang*; *hop* hajó, sajka, R. *hap*; *hom* koporsó, *homzi* ostor, *hul* hal, R. *kul*, *hul*; *hul* köhögés, *hul* korom, fekete, *hanšta* hulet tinta; *huli* csók, *hur* láb, l. *kur*; *hump* hab.

jaj bátya, *jah* nép, R. *jah*; *jert* eső, *jetn* est, *ji* atya, *jink* víz, R. *jing*; *jir* áldozat, *joh*, *jog*, *jug* fa, R. *juh*; *jogan* folyó, R. *jogan*; *jonk*, *jenk* jog, *još*, *juš* kéz, R. *jas*; *jor* úr, *jom* eső, *jugol* íj, R. *jogol*; *juš* szádló, *đu*gó, *jur* erő, hatalom, *jurt*, *urt*, *vurt* haszon.

lajm, *lajim* balta, fejsze, R. *läjm*; *lak* kerek, golyó, R. *rues* *lag* homlok, *rues* *lagat*; *lal*, *lal'* öl, R. *lel*; *lanki* evet, R. *längi*; *lant* gabona, liszt, *lankir*, *lenkir* váll, R. *länger*; *larbi* méreg, csaló-ét, *lat* kor, idő, *lap* lap, *leü* restség, *leng*, *long*, *lung* bálvány, R. *long*; *lengir*, *lenkir* egér, R. *longor*, *langur*; *ler* gyökér, R. *ler*; *levi* szolga, *lij* fark, *lik* harag, bosszú, *lil* lélek, *liš* horog, tör, *lit*, *lut* újj, ruha újja, *lib*, *libi* edény, bél, *log*, *luk* hófajd, nyírfajd, *lok* lilium, *lon* húr, ér, *lonis*, *lošs* dér, R. *lanž* hó; *longa* Irtyis folyó, *lot* gödör, kút, *lově* ló, R. *lau*; *lä* csont. R. *lou*; *luj* újj. R. *luj*; *lujt*

gyűrű, *lunk* szög, száлка, *lunt* lúd, R. *lont*; *lung* nyár, R. *lung*; *lup* lapát, evező.

lal' öl (lal), *lal'* had, *lön* len.

nak tag, *naj*, *nag* nap, R. *naj*; *nal* nyél, *nank* veres fenyű, R. *nank*; *ne* nő, R. *neng*, *něng*; *neš*, *něž* horog, *nepek*, *nebek* írás, könyv, R. *nebek*; *nem* név, *nink* nyű, *nip* teher, tarisznya, *nor* híd, *nor* (fal), *nor*, *nur* gyűrű, *lujt* *nor* újjak gyűrűje; *naj* posztó, R. *naj*; *nur* harag, rosszaság.

ňah nevetés, *ňali* kanál, R. *ňali*; *ňalim* nyelv, R. *ňulem*; *ňan'* kenyér, R. *ňan'*; *ňoga* hús, test, R. *ňoga*; *ňol* orr, fok, R. *ňal*; *ňol* nyíl, R. *ňal*; *ňogos* nyuszt, R. *ňogos*; *ňuki* bőr.

sah gyöngy, *sah* bőrruha, R. *sah*; *san* fagomba, R. *sân*, *sôn*, *soun*, *tut sôn* tapló; *sar* szóró lapát, *saras*, *šaras* tenger, R. *šares*; *sam* szív, bél, R. *sem*; *sami* rozsda, *sej* homok, *sel* ezüst, R. *šel*; *selu* jajgatás, *seris* nád, *ser* négyszegű gerenda, *ses* tör, *seš* tisztelet, *sep* zseb, *sevi* fonat, *sem* szem, R. *sem*; *sir* törvény, rend, szer, *siski* veréb, *sip* kösziklás part, *sij* szó, *sil* szél, valaminek széle, R. *sil*; *soh*, *sog* bőr, R. *soh*; *sohta* iszap, agyag, *sogon* vég, *sola* só, *sol*, *sul* bél, *sos* hölgymenyét, R. *sas*; *sorim*, *sorm* halál, dögvész, *sort* csuka, R. *sart*; *sorni* arany, R. *sarňi*; *sovi* szokás, erkölcs, *som* kéreg, pikkely, R. *sam*; *oh-sam* kendő, *sù* bot, R. *siu* igazgató bot; *sunk* halom, domb, *sun* nyírhéjból való edény (*an-sun*), *sung* szög, *sus* ősz, R. *sus*; *sur* szár, *sut* köszörű kő, *sum* ostoba, bolond.

sak sulyok, kalapács, *sán* kád, véka, *sas* érzés, *sám*, *sum* erő, *sult* szikra, *sung* bőség, *sur* vonal.

šaj tea, *šajka* csapat, *šak*, *šok* soh, *šank* hőség, *šanš*, *šuš* hát, gerincez, R. *senš*; *šanš-uh* térd; *šazi*, *šeži*, *šoži* lakos, *šar* dohány, R. *sar*; *šaman* bűvész, *švi* kőd, *šil*, *jernas šil* pálha az üngben, *šoft* vessző, rúd, *šoft* kád, köböl, *šot* szám, *šop* igazság, *šop* darab, *šomši*, *šumši* búza, *šuk* apró, *šuk* restség, *šuk* baj, *šup*, *šop* rész, darab, *šum* zúgás, zörej.

rat tűzhely, R. *rad*; *reg*, *reh*, *rih* bogyó, R. *reh*; *rep* hegy, *rus* orosz, R. *rus*; *rut* faj, törzs, *rozě* rojt, bojt, *rom* szelídség, *rū* hév, *rū* meredekség.

taj tő, vég, *tak* erő, *taga* hely, R. *taga*, azután *hav-taga* tundra; *tal*, *tel* tél, *tal-lung* tél-nyár, esztendő, R. *tal* tél; *tal* puszta, *taš* kész, áru, *tel* teliség, *tevtim* tetű, R. *teudom*; *tin* ár, becs, *tiš*, *tuš* bú, *tor* daru, *tor*, *tur* torok, *torim* isten, R. *tarom*; *torn* fű, széna,

tovi tavasz, R. *tavi*; *tú tó*, R. *tu*; *tuj tályog*, fekély, *tujt szán*, *tuł tegez*, *tun gyöngy*, *tunk moh*, R. *tunk*; *tung igazság*, *tus ügyesség*, *tuš szakál*, R. *tus*; *turum ég*, R. *torom*; *tut tűz*, R. *tut*; *tupa ló-köröm*.

paj rakás, *pal fül*, R. *päl*; *pal fél*, *pan zátony*, *fövény*, R. *pan*; *pant út*, *ösvény*, *pang gombolyag*, *pad'*, *padi*, *pot fenek*, *još-pad'* tenyér, R. *ped*; *patka pap*, *pam hőség*, *peil fürdő*, *penk fog*, R. *peäng*; *peš czomb*, R. *piš*; *perna kereszt*, *pil fél*, *társ*, *piš csuda*, *pog*, *poh fiú*, *pol viz-gát*, R. *pol* geréb a' vízben; *polt rothadás*, *pon fing*, *pong gomba*, *pos újjatlan keztyű*, *pos jel*, *csúda*, *pos vég*, *pos fos*, *szar*, *por fűru*, *pom fű*, *puj tő*, *segg*, R. *puj*; *puka*, *pukaj begy*, *puga púp*, *pugol falu*, R. *pogol*; *pul falat*, *puln csalán*, *pun fan*, *szőr*, R. *pun*; *pun*, *pon zacskós háló*, R. *pon*; *pus ok*, *pus rét*, *i puš egy-szer*, *puži fark*, *put fázok*, R. *put*; *pubi medve*, *pum*, *pom fű*.

vaj lábbeli, R. *vaj*; *vanži pázsit*, *fű*, *vazi kacsa*, R. *vas*; *var geréb a' tó szájában*, *veí erő*, *velim velő*, *venq vő*, *vent feleség*, *vež*, *venž kép*, R. *vues*; *ver tett*, *vil rénszarvas*, *voj vad*, *vaj*, *voj zsír*, *voš pénz*, *vör*, *vur vér*, R. *vuir*; *vös lyuk*, *vös himlő*, *börkiütés*, *vít tágasság*, *vol alj*, *hely*, *voš*, *vaš város*, R. *os*, *vuos*; *vozi por*, *füst*, *vor*, *ur vonal*, *vorínga varju*, R. *vorgna*; *vot szél*, R. *vuat*; *vul czölöp a' sátor felállítására*, *vuš dolog*, *vurt haszon*.

mal mélység, *mavi méz*, *meil melly*, R. *mél*; *menk ördög*, *meng meny*, *míl süveg*, *mis*, *mus tehén*, *mž kincs*, *mit bér*, *fizetés*, R. *mit*; *moj vendégség*, *mok*, *muk baj*, *gond*, *mošs mese*, *monda*, *moš vélemény*, *moš*, *muš betegség*, *mort mérték*, *mū föld*, *ország*, R. *mū*; *mugol máj*, *muži hangya*, *mur*, *mör nép*, *muvi folyó hajlatja*.

A' Reguly jegyzetébül még ezek is: *angen íny*, *or szamojéd*, *or erdő*, *ord hold*, *uzom*, *važam vészhaló*, *kis komok*, *kis bőrharisnya*, *kir zsák*, *ko és ho ember*, *jindi ideg*, *húr*, *juos út*, *larum szén*, *lar tó*, *li nagy merőkanál*, *luk hófajd*, *nagar mogyoró*, *nu ág*, *náda rénszarvas moha*, *saj kerecsen madár*, *sajm patak*, *sans térd*, *sebän bübájos*, *sius sas*, *soga fajd*, *soros arasz*, *tahti bőr takaró*, *tondi nyír-héj*, *toba rén köröm*, *mus tehén*, *vars vércse*, *ölyv*.

28. §. Az eredeti névszók egytaguak, de nem mind. A' déli osztjában p. o. *tagutem*, *teudem*, az éjszakiban *tevim*, *teudom* tetü, *tetv*; a' *tagutem*, bár háromtagu szó, csakúgy eredeti, mint a' magyar *tetv*, sőt ha tovább mennénk, mint a' finn *täi*, a' cseremisiz *ti* és a' mordvin *si*. Jeles példája ez a' rokon nyelvekbeli megfelelő

szók hangváltozásának: *tagutem, teulem, teudom, tevtim, tetv* vagy *tetü, tãi, ti, si*. Annál könnyebb elfogadni, hogy a' *nalim* nyelv, *velim* velő szókon kívül a' *navirem*, R. *naurem* gyermek, *lajim* fejsze, *sorim* vagy *sorm* halál, *torim* isten, *turum* ég, szók is eredetiek, jöllehet megfelelőjüket nem mutathatjuk fel a' magyarban. De az osztják *sorim* vagy *sorm*-nak, a' finn *surma*, halál, felel meg.

A' *voringa, vorgna* varnyu, varju, *savina*, R. *sawning* szarka, is eredeti névszók. — 'S ha tudjuk, hogy *lenkir, longur* egér, eredeti szó: a' *lankir, länger* váll, szót is annak vehetjük, mert nem birjuk széttaglalni.

29. §. A' következőket sem taglalhatjuk szót 's azért eredetieknek tarjuk:

osmar tréfa, *untir, undir* méh, has, R. *ondur*; *kutir* forróság, *nambir* szemét, *navir* hab, *tajték, numir* kerek, *šour* nyúl, R. *saur*; *tagar* gyékény, *pugor* sziget, *vohsar* róka, R. *ohsar*; *vondir* hód, R. *onder*. — De a' *vohsar* összetettnek látszik, a' *voh* = réz, a' *szinét* fejezvé ki.

Idegenek a' *tovar* áru, *tár, pojar* úr, *pozar* vásár, *pogatur* bátor.

30. §. Sok *k, h* végü, bár kéttagu, névszó eredetinek tartható, mint:

kurek tyúk, *kuruk* sas, *kulah, kulih* holló, R. *holah*; *nepek* könyv, írás, *tulah* szalonka; talán *muroh* földi málna (Moltebeer), R. *moroh* is az; — *sopek* csizma, orosz.

Idegenek talán a' *pažoh, požoh* borjú, kölyök, *amp požoh* eb kölyök, *oš požoh* bárány, mert a' török-tatár *buzagu, bozagu* = borjú; az *ng* végűek is lehetnek eredetiek, mint: *kalang*, R. *kelang* rénszarvas, *hoting* hattyú, *jeleng* bálvány, *sawing* szarka, *paling* felhő, *puking* köldök.

31. §. Némelly *l* és *n* végü kéttagu névszó hasonlóképen eredeti, mint:

jugol íj, *pugol, pogol* falu, *mugol* maj, *togol, togil*, R. *togol* toll, szárny, *meil* melly, *pectus, peil* fürdő, *ogol, ugol* szán.

A' következő *n* végűek: *kanan* könyök, *jakan* zár, *jetn* estve, *jevin* sigér, *jogan* folyó, *šamkan* csengettyű, *torn* fű, széna, *toman* lakat, *pazan* asztal, *puln* csalán. — *šaman* bűvész, idegen; *pordon* méreg, is annak látszik.

32. §. A' s végűek közt is sok van, a' mellyeket legalább mostanáig, eredetieknek kell tartanom, ilyenek :

ernas, *jernas* üng, *onas* teher, *kenas* kád, *laras*, *laris* szekrény, *lebis* galy, ág, v. ö. *libit* levél, *logis*, *logos* barát, *lobas* pajta, R. *lobas*; *lobis* törölő ruha, *nomis* elme, *nogos* nyuszt, *soros* arasz, *saras* tenger, *sugos* lábikra, *tilis* hold, *paris* vitorla, *pois* serte, *puris* disznó, *varas* gally, vessző, *vares* szőr, *mons* monda.

Így a' magyar *tavas* a' magyar nyelv terén eredetinek látszik, de hozzá hasonlítván az osztják *tově*-hoz, az *sz* (*asz*) miatt származottnak tűnik elő. V. ö. **38. §.**

33. §. Eredetiek a' következő *t* végűek is :

ongit szarv, R. *anget*; *ubit* haj, R. *obet*; *libit* levél, *nubit*, *nubit* tartósság, *sungit* nyír, R. *sumet*; (*sungit* vaš Berezov = nyírváros), *pairt* gerenda, *pakit* nyáj, *pakit* dolog.

34. §. Az eredeti névszókhoz az összetett vagy szerkesztett névszókát is kell számítani, p. o.:

evi-pog gyermek (leány-fiú),

untpel-imi napa, *untpel*?

ji-anki atya-anya, azaz szülék.

ji-pog atyafi, egy atyának fiai, fivér,

jaj-apsi bátya-öcs, azaz testvér,

hanne-hoj felebarát, *hanne*?

as-jah Obi nép = osztják; *as* nagy folyó, Obi; *jah* nép,

jugol-nol ij-nyíl, azaz fegyver,

tal-lung tél-nyár, azaz esztendő,

ajkol-jastipsa hírmondás (*jemäng ajkol-jastipsa* szent hírmondás, azaz evangelium),

šans-uh térd-fej, térd, térd-kalács,

voj-kul vad-hal, azaz vad, vadászható vad, tágabb jelentésben

az, mi a' magyar *marha*, német *Vieh*, orosz *скотъ*.

sah-kušgnen bekecs-palást = ruha.

Ide valók, mint igazán szerkesztettek, a' *vel-ho* özvegy ember; *voh-sar* róka, a' *voh*, *vog* réz színérül-e?

Az *an* és *ot* szókkal való szerkezetet lásd a' **47.** és **48. §§.** alatt.

B. Származott tárgyi névszók.

Ezek hol más névszóktul, hol igeszóktul származnak.

Névszóktul származnak.

35. §. Az *ije* képzővel, melly kicsinyít, mint :

<i>an</i> edény	<i>anije</i> edényke,
<i>hol, hul</i> hasadék	<i>holije, hulije</i> kis hasadék,
<i>hot</i> ház	<i>hodije</i> házikó,
<i>johtip</i> kas	<i>johtipije</i> kis kas,
<i>hwp</i> sajka	<i>hobije</i> sajkácska,
<i>kati</i> macska	<i>katije</i> kis macska,
<i>lebis</i> gally, ág	<i>lepsije</i> kis ág,
<i>libit</i> levél	<i>liptije</i> levelke,
<i>lon</i> húr, ér	<i>lonije</i> erecske,
<i>lunk</i> szög	<i>lunkije</i> szögecske,
<i>ne</i> nő	<i>nenije (nejije)</i> kis nő,
<i>nip</i> tcher	<i>nipije</i> teherke,
<i>ńol</i> nyil, szög	<i>ńolije</i> szögecske,
<i>sem</i> szem	<i>semije</i> szemecske,
<i>sunk</i> halom	<i>sunkije</i> halmocska,
<i>şour</i> nyúl	<i>şovrije</i> nyúlacska,
<i>tigil</i> fészek	<i>tihlije</i> fészecske,
<i>torim</i> isten	<i>tormije</i> istenke,
<i>pal</i> fül	<i>palije</i> fülecske,
<i>pul</i> falat	<i>pulije</i> falatka.

Ez a' kicsinyítő *ije* alkalmasint igen sok névszóhoz járul, a' mellyeknek jelentése a' kicsinyítést elfogadhatja. Kétséges előttem az *atije* szónak jelentése az evangeliumi fordítás 2, 14-ében: *lu kilis, návirem pa lu ankel vis atije, pa Jegipet mua mans* ő felkele, a' gyermekeket és ő anyját vevé éjjel, és Egyiptom földjére mene. Látjuk, itt *atije* éjjel (mert at = ej) jelentésben áll, pedig *atna* volna éjben, éjjel. Vajjon tehát a' kicsinyítő *ije* valami átvitt értelemben időjelölésre is alkalmazható-e? mint rendszeren a' vocativust is pótolja, p. o. *tormije!* uram, vagy istenem! a' 8, 8-ban.

Castrén nem említi ezt a' kicsinyítő képzőt, fel lehet hát

tenni, hogy a' déli osztjában nem szokásos. Ellemben felhossa a' *li-t*, a' melly, úgymond az 56. §. c-ben, némelly nyelvjárásban mind tárgyi, mind tulajdonsági nevekből képez kicsinyítőt, p. o. *ate* atya, *atebi* atyácska; *imi* asszony, *imili* asszonyka. — A' *li* az éjszakiban sem ismeretlen, mit az *ajlat* kicsinység, szó bizonyít, mert *aj* kis, *ajli* kicsike, *ajlat*, a' mellyben a' *li*-hez *at* képző járult, mellyet láss az 54. §-ban.

Az éjszaki nyelvben meg kell azomban különböztetni a' *la* képzőből vált *li-t*, melly foszt vagy tagad, nem kicsinyít, p. o. *vít* tágas, *vítli* nem tágas, szük. Erről a' *la* = *li*-ről a' tulajdonsági nevek rovatában lesz szó.

Castrén szerint a' leggyakrabban előforduló kicsinyítő *ohtep*, a' melly tulajdonsági nevekhöz járul (56. §. d) mint *aj*: kis, *aj-ohtep* kicsike; *verde* veres, *verd-ohtep* vereses; *nova* fejr, *nov-ohtep* fejéres. A' *verd-ohtep*-hez nem hasonlító alak az éjszaki nyelvbéli: *verti-otije* vereses, mert ennek taglalása ez: *verti-ot*, a' mellyet utóbb fogunk tárgyalni, 's a' kicsinyítő *ije*, tehát egészen különbözik a' *verdohtep*-től.

36. §. A' *k*, *h* a' névszóhoz járul mint képző, a' nélkül, hogy jelentését változtatná, mint:

urek határidő (*urek-la* végetlen), *ur* szél;

jolih levegő, *jol*?

lonsah szappan, *lonis*, *lonis* zúz, dér;

toroh, R. *tarah* bél, tüdő, *tor* torok;

pelak fél, oldal, *pel* fél.

Össze lehet hasonlítani az osztják *lil* a' magyar *lélek*-kel, az osztják *tor*, *tur* a' magyar *torok*-kal, (a' vogul *piš*, *pit* a' magyar *fészek*-kel), a' mellyek alakilag azonosak az itt felhozott *toroh*-val, *urek*-vel stb.

Castrén azt véli, hogy ezen *k*, *h* csak széphangzat végett járul a' szókhöz, p. o. *pélek* fél. (55. §.)

37. §. Az *ng* hasonló jelentésű képzőnek látszik, mint:

alng reg, reggel;

olng első, *ol*;

olpng festék, *olip*?

tahtng R. bukruca;

palng felleg;

poling mennydörgés, *pol*?
polsing nyál, takony, *polis*?
puzing füst, *pus*?

38. §. Néha *s* (*as*, *üs*) is ilyenféle képző, mint
horas kép, alak, hasonló, *hor* kép;
naras-, *naris*-, *naras-jug* hegedű, *nar*?
levipas étel, *levip* evő;
velpas fegyver, *velp* ölö;
volpas élet, *volp* való, levő.

Össze lehet vetni *a'* magyar szókát: *tavasz* (osztj. *tovi*), *száraz* (osztj. *sor*), *igaz* (*jog*).

39. §. *A'* *p* és *m* is képeznek néha névszóból új névszót:
lavirtap és *lürtap* teher, *lavirt* nehéz;
rogop hamis, *rog*?
torip ajak, *torbet* ajkak, *tor* eső, torok; *torop*, *torop-pu-*
net bajusz;
vangrep horog, kapocs, *canker* görbe;
sump, *sumpa* bolond, *sum* ostoba, *sum ho* ostoba ember;
uram árok töltése, *ur* szél;
horam minta, előrajz, *hor* kép;
juram barázda, *jur* vonal;
norim híd, *nor* palló.

A' *p* és *m* azomban leggyakrabban igeszókból képeznek névszókát.

Igeszóktul származnak névszók:

40. §. *p* képző által, mint:
<i>imaltip</i> gyógyszer,	<i>imalta-ta</i> gyógyítani,
<i>amtip</i> , <i>amdip</i> öröm,	<i>amid-ta</i> örülni,
<i>hongep</i> hágó, lépcső,	<i>hong-ta</i> hágni,
<i>langip</i> és <i>lankip</i> takaró,	<i>lang-ta</i> fedni,
<i>nomizip</i> képzelet,	<i>nomis-ta</i> gondolni, képzelni,
<i>sistep</i> vakaró,	<i>sista-ta</i> tisztítani,
<i>šurtip</i> vas vessző <i>a'</i> szán talpán,	<i>šur-ta</i> vonalt húzni,
<i>tuhrep</i> rekesz,	<i>tugor-ta</i> bétevédni, záródni,
<i>pulip</i> dugó,	<i>pul-ta</i> fül-ni, fojtani,
<i>voltip</i> vakaró kés, gyalu,	<i>volta-ta</i> gyalulni?

Ilyenek: *antip*, R. *antep* öv; *hašap* előfüggő, *holip* háló, *soŕip* hüvely stb., bár ezeknek igéji, úgymint a' *pulip* dugó, *voltip* gyalu, szókéi, inkább csak a' rokon nyelvekből ismeretesek. Ide tartozik *lolpi* ólom is, *lola-ta* olvadni.

41. §. *p+sa* által, azaz *p*-hez hozzájárul még *sa* (*saj*) 's valamennyi igéből névszó lesz, melly nomen actionis. Ez a' legszokottabb származék, p. o.:

<i>akid-ta</i> gyűjteni,	aktip,	<i>aktipsa</i> gyűjtés,
<i>anid-ta</i> örülni,	amtip,	<i>amtipsa</i> öröm,
<i>evil-ta</i> hinni,		<i>evilpsa</i> hit,
<i>uš-ta</i> tudni,	uzip,	<i>uzipsa</i> tudás,
<i>†asta-ta</i> mondani,	jastip,	<i>jastipsa</i> mondás,
<i>ji-ta</i> lenni,	jup,	<i>jupsa</i> lét,
<i>imas-ta</i> békülni,	imazip,	<i>imazipsa</i> békülés,
<i>langa-li-ta</i> akarni enni,		
	éhezni,	langalip,
		<i>langalipsa</i> éhezés,
<i>lak-ta</i> folyni,	lakip,	<i>lakipsa</i> folyás,
<i>balis-ta</i> csatázni,	lalip,	<i>lalipsa</i> csatázás,
<i>long-ta</i> bémenni,	longip,	<i>longipsa</i> bémenetel,
<i>nah-ta</i> nevetni,	naŕip,	<i>naŕipsa</i> nevetés, stb.

Mindenféle igéből lehet ezt a' nomen actionis-t képezni, jól-lehet a' *p*-es képzet nem mindenkor él önálló szó gyanánt. Sőt annyira uralkodik a' nyelven ez a' *psa* képzet, hogy ott is előtűnik, a' hol közvetetlen igét nem találunk, p. o. *nonŕlipsa* genyedés, pedig *nonŕil* genyedség. Hasonlóan találjuk az *m*-es képzetet is közvetetlen ige nélkül, p. o. *nor* palló, *norim* híd (*nord-ta* hidalni, *norŕipsa* hidlás).

Castrén az 56. §. a)-ban beszéll az *ep* (*ap*, *op*) képzőrül, a' melly mind tárgyi mind tulajdonsági neveknél előfordúl, p. o.: *jindep* tű, *endep* öv, *ondap*, *ondep* bölcső, *odap* erős, *sodop* hüvely. Ezen képzővel, folytatja, igékből lesznek olyan névszók, a' mellyek eszközt vagy szerszámot jelentenek, mint *kunžep* fésű (*kunč-ta* fésülni) stb. De nagyon megjegyzésre méltó, hogy Castrén egyetlen egy példát sem hoz elő a' *psa* (*psaj*) képzőjü szókbul; fel kell tehát tenni, hogy a' déli osztják nyelvjárásokban nem honos eme' képző.

A' vogul, mind éjszaki mind Konda melléki nyelvekben is

a' *p* képzős szók igen divatosak, de *psa* képzős azokban sincs, tudtomra. *)

42. §. *p* + *s* (as) által. Illyenül *levipas* étel, *velpas* fegyver, *volpas* élet, tűnnek elő. Az elsőnek és másodiknak tőigéje *le-ta* enni, *vel-ta* ölni, a' mellyekbül *levip* evő, *velip* ölő, mind nomen actonis, mind nomen instrumenti; 's ebbül újra *levipas*, *velpas* lesznek. A' harmadiknak tőigéje *vol-ta* élni, *volip* élő, *volpas* élet.**)

43. §. *m* által, *omdīm* ültetés, *omid-ta* ültetni; *ulīm* lét, *u'-ta* lenni; *olīm*, *ulīm* álom; R. *uzom* vészáló (c' kettőnek közvetlen igéje nincs meg), *usltijm* bőjtölés, *usltiji-ta* bőjtölni; *kaslīm* vitel, költözés, *kasl-ta* vinni, költözni; *justam* jutalom, *justa-ta* jutalmazni; *halīm* holt, *hal-ta* halni stb. stb. Látjuk, hogy ez a' képzet tulajdonképen *m*-es ige névszó.

44. §. *l* és *ng* által, mint: *langül* tető, fedél, *lang-ta* fedni;

*) A' *p* képzőnek megfelel a' magyar *va* (ve), a' finn *ja* (jä) és *va* (vü). A' finn *ja* (jä) főnevet, a' *va* (vü) melléknevet képez, p. o. *rakasta-ja* szerető (amasius), *rakasta-va* szerető (amans); *teke-jä* tevő, szerző (auctor), *teke-vü* tevő (faciens). A' magyarban a' *va* (ve) ó (ö)-vé lett, tehát a' régi *tudava* helyett *tudó*; de hogy a' *va* igazán megvolt az ó helyett, bizonyítja a' Temetési beszéd a' mellyben *cleve* van *elő* helyett. Még a' *ja* (jä)-nek is nyoma van a' magyarban, 's azt a' *szüle* szóban találom meg, melly (*szülejr*, *szülej*, *szüle*) főnévi jelentésű, holott szülő (szüleve) inkább participialis vagy melléknevi. A' főnévi és melléknevi különbség hamar elenyészvén (*szüle* = *szülő*), az *c*-féle participiumok a' régi nyelvben a' *ja* (je) képzőnek tanúji, 's ennek megvoltát bizonyítják az *ajló*, *ajtaja*, *olló*, *ollaja* stb. is; a' *birája* (bíró), *birák* is arrul tanuskodik. A' *birája* szemlátomás *biraja* helyett van, mi a' többesi *k*-val *birák* alakot képez; így *szü-léje*, *szüle*, *szülek*. Az *aja*, *eje* = *a*, *e* képzőhöz *s* új képző járulván, lesznek az *ás*, és névszók, mint *tudás*, *látás*, *birás*, *szülés* stb. stb. E' szerint az osztják *p*+*sa* megfelelőjét az *ás* és képzőjü magyar szókbán találjuk meg; a' mellyek olly gyakoriak, mint az osztják *psa* félék. 'S ha még tovább lehet menni, a' magyar *š* talán épen az osztják *š* = *sj* (*saj*)-bul fejthető meg, mit még a' csangó *tudász*, *szülész* (tudás, szülés) sem czáfolna meg, annak *sz-je* elhagyván a' *j*-t, 's azért nem válván *s*-sé. Az osztják-vogul nyelv is így teszen az *s* és *š*-vel, p. o. osztj. *šank* hőség, vog. *sang*; osztj. *šanš*, *šaš* hát, vog. *sans*; osztj. *šij* kód, vog. *seng*, de *šeng*, *šeh* is. Az *s* és *š* váltakozását mutatja az éjszaki és kondai vogul is. Lásd *Kondai Vogul nyelv* 8. lapját.

Az osztják és vogul *p* képzőnek megfelel a' magyar *u*, *ü* képző is. p. o. *sem* szem, *sem-pa* szemű. Lásd errül az 50. §.

**) A' *pas* alkalmasint azonos a' *psa* képzővel, tehát *p* + (*a*)*s* = *p* + *sa*. Mind a' mellett jelentésbeli különbség látszik a' kettő között, minél fogva *volpas* élet, *levipas* étel stb., de *volipsa* élés, *levipsa* evés, stb.

ilyen *ajkol* hír, *pogol* csomó, stb. V. ö. Kv. *ajgel* kiáltás. — Hasonló képzések lehetnek: *hadil*, *hadl* nap, *hunte*, *hunil* hajnal, ámbár bizonytalan a' *had*, *hunt*. Az *altel* hordható teher, alkalmasint nem ide tartozik, mert az *l* birtokos rag lehet, így: *al-ta* emelni, hordani, meg emelő, hordó; innen *alten*, *alten*, *altel* terem, -ed, -e. *jazing* beszéd, *jasta*-ta szólni.

45. §. *s* által. Ide tartoznak a' feljebb tárgyalt *levipas* étel, *velpas* fegyver, *volpas* élet, a' mellyekhez a' kissé homályos *sopas* eleség, szüleség, tartozik. Továbbá *ontas* segítség, mert az *ontip*-tata segíteni ige, egy *ond*-ta tö-igét teszen föl, a' mellytül való a' szokatlan *ontip*, és a' szokásos *ontas*. — A' *l* és *s* képző a' Kvogulban is megvannak, mint az *l* a' magyarban is, mint: *fedél*, *lepel*; *ulas* szék, *ul-ta* igét teszen föl, melly a' vogul *ul-ungve*-ben meg is van. A' vogul *kales*, *koles*, *hales* halandó, ember stb. ilyen, ide tartozik.

46. §. *ta* által, tudniillik minden ige, *ta* képzős voltában, egyszersmind névszó, a' mellynek jelentése hol participiumnak, hol nomen actionisnak felel meg. P. o. *le-ta* enni, de evő, evés is, *jaus-ta* inni, de ivó, ivás is. Ezen igés névszó által igen gazdaggá lesz a' nyelv.

Itt van helye kétféle szerkezetet felhozni, mellyek a' szóképzéshez tartoznak, az *an*- és *ot*-féle szerkezetet.

47. §. a) *an* tagadó adverbium, melly az ige és annak származékai elibe tétetik, 's azoknak tagadó, vagy más, de mindig ellenkező jelentést ad, p. o. *pard-ta* parancsolni, *an-pardta* nem parancsolni, tehát tiltani, innen *partipsa* parancsolás, de *an-partipsa* tiltás; *johtand-ta* juttatni, hasonlítani, tehát *johtantipsa* hasonlóság, *an-johtantipsa* külömbiség; *ma-ta* adni, *an-mata* nem adni, tartózkodni, *anmatot* tartózkodó, folyvást való. Ez a' szó *an-mata*- és *ot*-bul van szerkezve, ez tehát átvezet az

48. §. *ot* szerkezetre. Az *ot* mindenféle szóhoz járulhat, annak jelentését meghatározván, mit a' példák legjobban felvilágosítanak:

aj kis, *aj-ot* a' kicsiny;

oling első, *oling-ot* az első;

mužing beteg, *mužingot* a' beteg;

hani titkos, *hani-ot* a' titkos; *hanila* nem titkos, nyilvános, *hanil-ot* a' nyilvános;

*sem*la szemetlen, vak, *sem*l-ot a' vak, *sem*l-odet a' vakok ;
ježa valami kevés, *ježa*-ot a' kevés, *ježa*-odet a' kevesek ;
imi nő, *imi*-ot a' nőé ;
hoj ki, *hoj*-ot a' kié ; *ma* én, *ma*-ot (éné), *ma*-ot-em enyém ;
mada melly, *mad*-ot a' mellyik ; *mad*odet a' mellyek ;
samba szívü, *samb*-ot a' szívü, *samb*odet a' szívüek ;
jetn este, *jetna* estére, *jetna*-ot estére való, esteli (étel) ;
pukit dolog, tárgy, *pukit*-ot a' dolog ;
tajta bírni, *tajt*-ot bíró, *jim* *tüttipsa an-tajtot* jó gyümölcsöt
nem hozó. 3, 10.

jita jönni, *jit*-ot a' jövö ; *ma jubem jítot* az én utánam jövö.
3, 11.

nemütsata nevezödni, *nemütsat*-ot a' nevezödött. *Isus Hristos*
nemütsatot (az, ki) Jézus Kristusnak nevezetik. 1, 16.

jondta játszani, *jondt*-ot a' játszó, és játék, *jondtotije* játé-
kocská.

kanžim keresve, keresö, *kanžim*-ot a' keresö ; *navirem til kan-*
žimodet a' gyermek lelkét keresök. 2, 20.

Látjuk, hogy az *ot* mindenféle szóhoz, képzöshöz, nem képzös-
höz, söt még ragos szóhoz is járulhat.

Castrén nem említi meg ezt az *ot*-ot, ez tehát nem igen diva-
tos lehet a' déli nyelvben. A' déli vagy Kondai vogulban sem for-
dúl elő ; de az éjszakiban a' megfelelő *ut* nagyon járja, p. o. *tene*
evö, *ten-ut* enni való = *let*-ot ; *ütem* gyűjtött, szerzett, *ütem-ut* a'
mi szerevezve van, vagyon ; *úavrem* gyermek, *úavrem-ut* a' gyer-
meké, *úavrem-utem* gyermekemé stb. Ott még magában is áll, p. o.
üm utem enyém, a' mi nekem való, 's ez szakasztott mása az oszt-
ják *ma-otem*, enyém-nek.*)

*) A' vogul *úavrem-ut* = gyermeké, *úavremutem* (gyermeké-m) gyerme-
kemé, kezünkbe adja a' nyitot, az osztják *ot*, vogul *ut* és a' magyar *é* közti vi-
szonynak kimutatására. Az *ot*, *ut* meg *é* között, úgy látszanék, nincs semmi vi-
szony ; azt azonban erősen érezteti velünk az *é*, hogy valamivel több, mint
mutat, hogy nem képzö, hanem egy önálló szó, a' melly »hozzá tartozót«, »va-
lakinek vagy valaminek birtokában valót« jelent. A' *Péteré*, a' *falné* jelentésé-
bül világos ez. 'S az a' jelentése tökéletesen azonos az osztják és vogul *ot*, *ut*-
ével. — Micsoda hangbeli találkozást lehet már benne kitalálni ? Erre a' finn
nyelv segíthet reá. A' finn igének múlt időbeli participiuma *nut*, *nyl* által ké-
peztetik, p. o. *antanut* adott, *elänyl* élt ; ánde a' *nut*, *nyl* (*nüt*) töje *nehe*. Az utó-
hang elhagyásával marad *neh*, a' minek magyarban *né* felelne meg, mit a' finn

Ellemben a' Kondai vogulban az *aš* szerepel úgy mint az éjszakiban az *ut*, 's a' mi osztják nyelvünkben az *ot*, lásd a' *Kondai Vogul nyelv* 28. és a' Szótár 18. lapját. Ámde azaz *aš*, eredetére nézve, nem az *ut* vagy *ot*-tal, hanem a' mi osztják nyelvünkbeli *vuš*-val egyezhető, ebben: *loveng vuš* ménes, a' mellyben *lov* lö, *loveng* = lovas, meg a' *vuš*. A' Kondai vogulban *loven aš* volna az osztják *loveng vuš*. Ezen *vuš* azonban ritkábban fordul elő. Összeegyeztethetők tehát:

éjszaki vogul *ut*, éjszaki osztják *ot*,
 déli vogul *aš*, déli osztják *vuš*.

Tulajdonsági névszók.

49. §. A' tulajdonsági névszók is eredetiek, és származottak.

Eredeti tulajdonsági névszók.

50. §. Ezek a' hangokra, vagy külsejökre nézve nem különböznek a' tárgy névszóktól, mint:

aj kis, R. *aj* kis, fiatal; *al* köz, közönséges, *ar* sok, *adim*, *adem* rossz, R. *atom*.

edir derült, tiszta, R. *eter*.

is, *jis* öreg.

ogor magas.

un nagy.

karra régi, ó, R. *katra*: *kon* könnyű, R. *kuon*; *kuli* vastag, R. *kul*.

hur félénk, *horas* hasonló, *hu* hosszú, R. *ku*.

jim jó, R. *jm*.

lavirt, *lirt* nehéz, *lel* alacsony, *lel-kam* lapos, R. *lel*; *les*, *les-kam* széles, *ler*, *lir* nyilvános, *lelüt* lágy, R. *lebel*; *ling* gyenge, *lor* alacsony, *lopsah* lapos.

nauik lágy, *nor* fejr, R. *nau*; *nogol* alacsony.

sajk józan, ébredt, *sajt* derült, *sistam* tiszta, *sit* kielégített, elég,

---

kaht-nak megfelelő magyar *keht* bizonyít, mellyet *két*-nek ejtünk. Ha tehát magában a' flunben *nut* a' *nehe*-bül, vagy megfordítva a' *nehe*-bül *nut* lett: az osztják-vogul *ot*, *ut* is magyarban *é* lehet.

sos (asz), száraz, R. *sos*; *sakir* fősvény, *šak* nagy, sok, *šitak* esendes, *šimil* kevés, *šop* igaz.

ragi nyájas, *rom* szelíd, *rutak* balga.

tak erős, kemény, R. *tak*; *talang* egész, *tarim* kemény, fősvény, *tung* igenes, R. *tung*.

puti, *puti* fekete, homályos, R. *puti*; *puu* bal, *parda* bal.

van rövid, R. *vuan*; *vit* tágas.

molti sok, *moltas* sok.

Még a' Reguly jegyzetébül: *ose* szük, *ilep* új, *iški* hideg; *ogol* híg, vékony, *ul* nagy, *joura* görbe, *jiern* szük, *lunži* langyos, *sänk* meleg, *tal* üres, *pelek* fél, *pesti* éles, *pal* magos, *puris* öreg, *mäl* mély.

A' származott tulajdonsági névszók leginkább *p* (*pa*), *b* (*ba*, *bü*); *ng*; *la* (*li*) képzők által lesznek.

51. § *p* (*pa*) *b* (*ba*, *bü*) tárgyi és más névszókbul képez tulajdonsági neveket, mint:

hur kép, *hurip* képü;

kim ki, *kim-bü* külső;

liüt levél, *liütpa* levelü;

lam, *lamba* közel való, *lamba hoj* felebarát;

ialim nyelv, *ialmap*, *ialimpa* nyelvü;

sem szem, *sempa* szemü;

sam szív, *samba* szívü;

mü föld, *müpa* földi stb. stb

Valamennyi névszóbül lehet ezen képzővel tulajdonsági nevet származtatni. A' *pa* és *ba*, *bü* között nincs különbség, mert lehet *sem-pa*, *semba* és *sembi*, sőt *semp* is szemü; lehet *tur*, *tor* = torokbul *turop*, *turp*, *turba*, *turbü* torku.

Castrénnél is előfordúl a' *p* képző, de csak mint tárgyi nevek képzője, lásd itt a' **40. §**-ban.

A' Kondai vogulban a' *p* hasonlóképen tárgyi névbül tulajdonsági nevet képez, mint *šam* szem, *šam-p* szemü, osztjákul *sem-pa*, vagy *sem-p*.

Ezen *p*, *b* (*pa*, *ba*) féle képző megfelel a' magyar *ü* (szemü, torkü) képzőnek.

52. §. *ng* mind tárgyi nevekbül képez tulajdonsági neveket, mind ezekbül új tulajdonságiakat. Mivelhogy ezen képző által va-

lamennyi tárgyi névből lehet tulajdonsági név, az *ng* képzős szók is nagyon divatosak, p. o.:

a) tárgyi nevek ből, mint: *arten*, *arta* adósság, *artneng* adós; *esim* melly, *csecs*, *esmëng* mellyes, *csecses*; *imi* nő, *imeng* nős; *oj* szerencse, *ojang* szerencsés; *olim* álom, *olmëng* álmos; *und* erdős, *vadonság*, *undëng* erdős; *ura* erő, *uraing* erős; *ut* vagyon, *adó*, *udëng* adós, *adózó*; *ubit* haj, *uptëng* a' kinek haja van; *kand* harag, *kandëng* haragos; *kart* udvar, *kardëng* a' minek udvara van; *kuli* korom, *kulëng* kormos; *kalì* vér, *kaleng* véres, *veres*; *lal* öl, *lalëng* öles; *lovì* ló, *lovenng* lovas; *lunt* lúd, *luntëng*, *lundëng* ludas; *hol* orr, *holëng* orros; *nongil* genyedség, *nonglëng* genyes; *noga* hús, *nogaing* húsos; *pelak* fél, *pelkëng* feles; *peltip* fulánk, *peltipëng* fulánkos; *pog* fiú, *pogëng* fias; *pugol* falu, *puhlëng* falvas; *vot* szél, *votëng* szeles stb. stb.

Elvont tárgyi nevek ből is, mint: *justipsa* beszéd, *justipsaing* beszédes; *lavitipsa* szidás, *lavitipsaing* szidalmazó, *lavitipsaing* potar szidalmazó szó; *poripsa* marás, *poripsaing* marakodó; *peltipsa* váltás, *peltipsaing* változó; *sopas* eleség, *sopaing* bőséges stb. stb.

p képzős (39. §.) névszókból, mint: *moštíp* észrevevő, észrevét, *moštípëng* észrevehető; *peltip* fulánk, *peltipëng* fulánkos; *paltap* félő, *paltapëng* félős; *parüp* haragvó, kemény, *parpëng* haragos stb. stb.

b) tulajdonsági nevek ből, mint: *jem* jó, *jemëng* jós, szent; *šop* igaz, *šobëng* igazságos; *pitsa* kölcsön, *pitsaing* kölcsönös; *van* közel, rövid, *vanëng* rövides; *veskat* igaz, *veskatëng* igazságos stb. Nagyon lehetséges tehát, hogy az *ng* végűek az eredeti tulajdonsági nevek közt, származottak, mint: *lëng* gyenge, *talang* egész, *tung* igenes, ámbár tőjüket önálló szóknak nem ismerem.

c) Sőt r a g o s szókhoz is járul az *ng* képző, p. o. *un* nagy, *una* nagynak, *unang* nagynak való, csüdás; *vol* al, alap, *vola* alapra, *volang* alapnak való, alapos; *râ* meredek, meredekség, *rua* meredekségre, *ruang* olyan, a' mi meredek.

A' Reguly jegyzetébül: *aung* folyós, *au* folyó; *epëng* szagos, édes, *ebil*, *epil* szag; *kazeng* beteg, *kazi* betegség; *kazeng* tarka, *kanzü* tarkaság; *jingëng* vizes, *jing* víz; *lileng* lelkes, élő, *lil* lélek; *sokung* szükcs, szegény, *sok* szükség; *ruung* meleg, *ru* melegség;

tažing gazdag, *taš* áru, kész vagyon; *vuating* szeles, *vuat* szél; *možing* beteges, *mos* tehetetlenség.

Castrénnél is *ng* possessiv tulajdonság-neveket képez, mint: *keu* kö (keví); *keveng* köves (keveng); *mêreh* szárny, *mergeng* szárnyas; *tâs* áru, vagyon, *tâsang* gazdag; *pâm* fű, *pâmang* füves; *pân* szőr, *punang* szőrös.

Jegyzet. A' Castrén szavai többnyire *ang*-osak. Az éjszaki osztjában is van *teling* és *telang* teljes, *taksang* hatalmas, *takiš* hatalom (*tak* erős); *torlang* érthető, *toril*; *padlang* tetős, *og padlang* fej tetőse, (választékja), *padil* tető. De hogy vajjon ezekben az *ng* véget nem előzi-e meg *a* rag, mint *c*) alatt, legalább néha lehet kérdezni.

A' Kondai vogulban ez *a'* képző *n*, mint: *ačel* halál, *ačelen* halálos; *arent* adósság, *arenten* adós; *kav* kö, *kaven* köves stb. (18. §. *n* képző).

53. §. *la*, *li* fosztó tulajdonságneveket képez, mellyek tehát az *ng* képzősöknek ellenkezőji. A' *la*, *li* képző mindenféle névszóhoz, sőt ígéhez is járul. a) N é v s z ó k h o z, mint:

kašla szomorú, *kaš* kedv, *nomišla* oktalan, *nomiš* elme, *jahla* néptelen, *jah* nép, *jazingla* néma, *jazing* beszéd, *sem* vak, *sem* szem, *šalimla* néma, *šalim* nyelv, *palla* siket, *pal* fül, *ojla* szerencsétlen, *oj* szerencse, *edirla* borult, *edir* derült, *šitla* éhes, *šit* kielégett, *veškatla* igazságtalan, *veškat* igazságos stb.

A' Reguly jegyzetébül: *auli* nem folyós, *ušli* ismeretlen, *tinli* olcsó, ár nélküli, *pälli* siket, fül nélküli, *semlibelli* (*samlibedli*) vak, *pernaili* keresztelen, pogány.

Leggyakrabban az *ng* képzős *a'* *la* képzősnek felel meg, mint:

<i>ojla</i> szerencsétlen,	<i>ojlang</i> szerencses,	<i>oj</i> szerencse,
<i>olimla</i> álmatlan,	<i>olming</i> álmos,	<i>olim</i> álom,
<i>ubitla</i> kopasz,	<i>upting</i> hajjas,	<i>ubit</i> haj,
<i>hosinla</i> kerülés nélküli,	<i>hosing</i> környékező,	<i>hos</i> mellék,
<i>jelemla</i> lelkősméretlen,	<i>jelming</i> szégyenlős,	<i>jelem</i> szégyen,
<i>libitla</i> leveletlen,	<i>lipting</i> leveles,	<i>libit</i> levél,
<i>nubitla</i> múló,	<i>nupting</i> örökké való,	<i>nubit</i> tartósság,
<i>šogala</i> sovány,	<i>šogang</i> húsos,	<i>šoga</i> hús, test,
<i>šijla</i> siket, hangtalan,	<i>šijing</i> hangos,	<i>šij</i> szó, hang,

<i>sorimla</i> halhatatlan,	<i>sorming</i> halálos,	<i>sorim</i> halál,
<i>torimla</i> istentelen,	<i>torming</i> istenes,	<i>torim</i> isten,
<i>tusla</i> ügyetlen,	<i>tuzing</i> ügyes,	<i>tus</i> ügy, baj,
<i>tusla</i> szakálatlan,	<i>tužing</i> szakálos,	<i>tuš</i> szakál,
<i>tušla</i> vig,	<i>tužing</i> szomorú,	<i>tuš</i> baj,
<i>parisla</i> vitorla nélkül,	<i>paršing</i> vitorlás,	<i>paris</i> vitorla,
<i>tinla</i> olesó,	<i>tineng</i> áros,	<i>tin</i> becs, ár,
<i>punla</i> szöretlen,	<i>puning</i> szőrös,	<i>pun</i> szőr,
<i>veila</i> erőtlen,	<i>veeng</i> erős,	<i>vei</i> erő,
<i>velimla</i> velőtlen,	<i>velming</i> velős,	<i>velim</i> velő,
<i>vitla</i> , <i>vitli</i> szük,	<i>viting</i> tágas,	<i>vit</i> tág,
<i>mortla</i> mértéktelen,	<i>morting</i> mértékes,	<i>mort</i> mérték,
<i>mortalipsa-la</i> mérhetetlen,	<i>mortalipsajing</i> mérhetős,	<i>mortalipsa</i> mérés,
<i>moštipsala</i> megfoghatatlan,	<i>moštipsajing</i> tanulé-	<i>moštipsa</i> észrehevés
	kony,	stb.

54. §. b) I g e s z ó k h o z, mint:

usla ismeretlen, *us-ta* ismerni, *hol-la* ismeretlen, hallatlan, *hol-ta* hallani, *jastantla* szó nélkül, mülhatatlan, *jastand-ta* szólalni, *le-la* étlen, *le-ta* enni stb. stb. Castrennél *ta da*, *te de*, *ilah ileh* a' fosztó képző, mint *sem-de* vak, *sem* szem; *tutta* száj nélkül, néma, *tut* száj stb.

A' Kondai vogulban *tal* ezen képző, a' melly ott is mind névszókból mind igeszókból képez tulajdonságneveket, mint: *at-tal* izetlen, *kat-tal* kezetlen, *at* íz, *kat* kéz stb. *agt-tal* hitetlen, *agt* hiszen stb., lásd Kondai Vogul Nyelv 18. §. *tal* képzőt.

Kevesbbé közönséges tulajdonságnevi képzők: *šik* és *at*.

55. §. A' *šik* kicsinyít, mint: *aj* kicsiny, *ajšik* kicsike; *ar* sok, *aršik* sokacska; *un* nagy, *unšik* nagyocska; *jel* el, *jelšik* távolacska; *mustim* kedves, *mustimšik* kedvecske.

A' déli osztják nyelvben *žek*, *ček* felel meg neki, p. o. *aj* kicsiny, *ajžek* kicsike; *čenk* meleg, *čenkček* melegecske. Lehet, hogy a' török-tatár nyelvből való; de az orosz nyelvben hasonló kicsinyítő képző van; a' magyar *acska*, *ecske* is illyenféle.

56. §. Az *at* képző a' tulajdonságnevek elvont tárgyiségát jelenti, mint: *aj* kicsiny, *ajli* kicsike, *ajlat* kicsinység; *ar* sok, *arat* sokaság; *karis* magas, *karsat* magasság; *hu* hosszú, *messze*, *huat*, *hurat* messzeség, *hosszúság*; *lo*, *lov*? *lovat* terjedség, p. o. *aj lovat*

kis termet, *un lovat* nagy termet, *jem lovat* jó termet; *kon* könnyű, *konat* könnyűség, 's valami könnyű; *kuli* vastag, kövér, *kulat* vastagság, kövérség; *vít* tágas, *vítat* tágasság, *i vítat* egy tágasságu, azaz négyszögü; *mal* mély, *malat* mélység; *vesik* jó, igaz, *veskat*.

A' *hoj* ki, névmáshoz is járul, így: *hojat* valaki, *nem hojat* senki. — Regulynél: *jierm* szük, *jiermat*.

Igeszókhoz is járulhat, mint: *ul-(ta)* lenni, *ulat* dolog, a' mi van, tehát elvontan *lét* is; *hal-(ta)* hálni, *halat* a' miben hál az ember, háló ruha, 's ekkor épen azonosnak látszik a' magyar *at*, *et* képzővel, a' melly igékbül elvont jelentésü tárgyi szókat alkot, mint: élni, *élet*, hajlani, *hajlat*, venni *vét*, lenni *lét*, hinni *hit*, enni *ét*, inni *it* ebben *ítlan* stb.

Castrén is felhossa az *at* képzőt (56. §. e), a' melly, úgymond, határozatlan névszókat, névmásokat és igehatározókat képez, p. o. *jem* jó, *jemat* valami jó; *verda'at*, *verdagat* valami veres, *tagemamat* valami hajítatott. Ez utolsó példa azomban azt mutatja, hogy a' déli osztyákban az *at* két különböző képzőnek, az itt szóban levő *at*-nak 's a' 48. §-ban felhozott *ot*-nak felel meg.

Jegyzet. A' Reguly jegyzékébül még következőket tesszük ide, a' mint különböző képzők által lettek, p. o.

p által, mint: *kanžep* kész, érett, a' vogul *tasim* szóval magyarázva; *sukap* szükölködő.

ng által, mint: *aung* folyó, *kazeng* fájós, *kanzeng* tarka, *using* eszes, *jinging* vizes, *lileng* élő, *ruung* meleg, *sokung* szükes, szegény, *tažing* gazdag, *vuating* szeles, *mozing* beteges.

m által, mint: *kaurem* forró, *halem* holt, *lijim* rothadt, *sosem* aszott, száraz.

s által, mint: *patles* sötét.

NÉVSZÓ-RAGOZÁS.

57. §. Az osztyák nyelvnek, úgy mint a' vogulnak, *egyes*, *kettős*, *többes* száma van.

Egyes szám.

58. §. Az egyes számnak, mint eddigelé a' sokféle felhozott példából látjuk, semmi jelelője nincsen; a' névszónak töje mindenkor az egyes számot is jelenti; a' többes szám jelelője *t*, mit szük-

ség legitt megmondani. Maga a' tő pedig vagy magánhangzós, vagy mássalhangzós végű.

59. § A' magánhangzós vég: *a, ĩ, e, i, o, u*. Az *a* kétféle, vagy olyan, melly *ĩ*-vé is változhatik, vagy olyan, a' melly nem változhatik *ĩ*-vé. A' fosztó képző *la*, mint láttuk, *lĩ* is, ellemben a' *psa* végzetnek *a*-ja soha sem változik el, azért azt *aj*-nek is lehetne írni, mert p. o. *ĵastĩpsa* mondás, a' többes számban *ĵastĩpsajet*. A' kétféle *a*-s végű szókon kívül kevés *a* végű mutatkozik, p. o. *ura* erő, *hala* halott, *hola* kelet, reg; *hosna* zárt hely, pénztár; *ńoga* hús, test; *taga* hely, *perna* kereszt, a' mellyeknek *a*-ja megmarad-e, csak a' többes számbul tudhatni meg, de ezt nem találok meg mindenkor. P. o. *ńoga* test, a' többesben *ńogajet*; *perna*, *pernajet*; de *ura* erő talán *uret*.

Az *ĩ* a' *lĩ* képzőn kívül is gyakrabban előfordúl, mint: *autĩ* dárda, *obĩ* néne, *kevi* hegy és nyúgat, *levĩ* szolgál, *lovĩ* ló, *sornĩ* arany, *sovĩ* szokás, erkölcs, *veĩ* erő, *navĩ* méz, *muvi* hajlat. Ez az *ĩ* a' többes számban *e*-vé változik, tehát: *autet*, *obet*, *kevet* stb. Egyébiránt nagy lévén a' közelsége az *i*-hez, gyakran föl is cserélheti azt.

Az *e* a' *ne*, nő szón kívül alig fordul elő, mert azt az *ĩ* nyomta ki.

Az *i* még gyakrabbi vég, mint: *anki* anya, *anĩi* túske, *azi* atya, *apsi* öcs, *evi* lány, *iki* férj, öreg, *imi* asszony, nő, *oĩni* medve, *ovi* ajtó, *unĩi* fenyő, *kaĩi* betegség, *keĩi* kés, *ji* atya, *lanki* evet, *ńali* kanál stb. Ez az *i* is a' többes számban *e*-vé lesz, tehát: *anket*, *anĩet*, *iket*; de *aziet* atyák, mert van *azieu* atyánk; *apsi* öcs is, vajjon *apsiet*-e? a' többesben, nem bátorkodom a' nyilván hibás *apsi-saĩen* 4, 18. miatt elfogadni. Lásd a' **61. §**.

Az *o* is csak a' *ho* = emberben fordul elő, de azt is jobb *hoj*-nak írni.

Több névszónak vége *u*, mint: *ũ* kiáltás, *lũ* csont, *sũ* bot, *rũ* hév és meredekség, *tũ* tó, *mũ* föld; *selu* sírás.

A' magánhangzós végekhez az ikermagánhangzók is tartoznak, *aj*, *ej*, *ij*, *oj*, *uj*. Az *ĩĩ*, azaz a' kettős *ĩ*, két tagot teszen-e vagy ikermagánhangzó, nem világos, de tán nem csalatkozunk, ha *ĩj*-nek is írjuk.

aj, mint *ĵaj* bátya, *ńaj* nap, *taj* tő, *šaj* tea, *paj* rakás, *vaj* láb-beli; a' *psa* végzet is inkább *psaj*.

ej, mint: *sej* homok.

ij vagy *ěj*, mint: *lij* fark, *sěj* szó, *sü* köd.

oj, mint: *oj* szerencse, *voj* vad, *voj* és *vaj* zsír, *moj* vendégség.

uj, mint: *luj* újj, *nuj* posztó, *tuj* tályog, *puj* tő, segg.

60. §. A' mássalhangzós vég lehet: k, h, g, ng; l, n, s, š, ž, r; t; p, m. Például:

onk szurok, *kak* varr, *jonk*, *jenk* jég, *jink* víz, *lok* lilium, *lunk* szög, *lak* kerek, *lik* harag, *nak* tag, *nank* veres fenyő, *nink* nyü, *sak* gyöngy, *sak* sulyok, *šak*, *šok* sok, *šank* hűség, *šuk* baj, *šuk* rész, *šuk* restség, *tak* erő, *penk* fog, *menk* ördög, *mok*, *muk* baj, *gond*; ide tartoznak a' *ku*rek tyúk, *ku*ruk sas.

jah nép, *joh* fa, *ňah* nevetés, *sah* bőrruha, *soh* bőr, *poh* fiú, *vo*h réz, pénz.

og, *ug* és *uh* fej, *ong*, *ung* verem, nyílás; *hoting* hattyú, *jog* jug, *joh* fa, *leng*, *long* bálvány; *log*, *luk* nyírfajd; *lung* nyár; *sog*, *soh* bőr; *sung* szög; *šung* bőség; *reg*, *reh* bogyc; *tung* igazság; *pang* csomó, gombolyag; *pog*, *poh* fiú; *pong* gomba; *veng* vő; *meng* meny. Ide tartoznak az *ng* képzős tulajdonsági nevek.

vil hit, *kel*, *kol* kötél, *ku*l ördög, *ka*l vér, *had*l nap, *hül* unoka, *hol*, *hul* hasadék, *hul* hal, *hul* köhögés, *hul* korom, *lal*, *lal* öl, *lil* lélek, *lul* had, *nal* nyél, *ňol* orr, fok, *ňol* nyíl, *sel* ezüst, *sil* valaminek széle, *sol* só, *sol*, *sul* bél, *tal*, *tel* tél, *tel* teliség, *tu*l tegez, *pal* fül, *pal* fél, *pejl*, *peil* fürdő, *pil* fél, társ, *pol* víz-gát, *pu*gol falu, *pu*l falat, *vil* rón, *vol* alj, hely, *vu*l ezölöp, sátor ezölöpe, *vu*l bátya, nén, *ma*l mély, mélység, *meil* melly, *mil* süveg, *mugol* máj. Ide tartoznak az *l* képzősök is (lásd a' 43. §.)

an edény, *artn* adósság, *kanan* könyök, *kin* ing-gomb, *ka*pocs, *han* császár, *hñn* erdei szellem, *hon* gyomor, has, *jetn* est, *jo*-*gan* folyó, *leñ* restség, *lon* húr, ér, *ňan* kenyér, *san* fagomba, *sun*, *an-sun* nyírhéjbul való edény, *tin* ár, becs, *torn* fű, széna, *tun* gyöngy, *pan* zátony, fövény, *pon* fing, *puln* csalán, *pun* fan, szőr, *pon*, *pun* zacskós háló.

as nagy folyó, *Obi*; *oš* fék, *uš* böjt, *uš* ismeret, *has* édes gyökerű növény, *hos* húgy, *hoñs* láz, *hus*, *hos* csillag, *juš* szálló, dugó, *lis* horog, tör, *lonš*, *loñs* dér, *ňogos* nyuszt, *saras*, *šaras* tenger, *señs* nád, *ses* tör, *seš* tisztelet, *sos* hölgymenyőt, *sus* ősz, *šaš* érzés, *ruš* orosz, *taš* áru, készlet, *tus* ügyesség, *peš* czomb, *piš* csuda, *pos* új-jatlan keztyű, *pos* jegy, *poš* fos, szar, *pus* ok, *vš*s lyuk, *vš*s himlő.

mis, mus tehén, *monís* mese, monda. Ide tartoznak az *s* képzősök (a' 37. §.)

oš, ož juh, *oš* ész, *uš* határ, vidék, *kaš* kodv, akarat, *kuš*, *kunš* köröm, *hšš* hamu, *hoš* por, *još*, *juš* kéz, *noš*, *nžš* horog, *šaš*, *sanš* hát, *tšš*, *tuš* bú, *tuš* szakál, *puš* rét (*i puš* egyszer), *vež* kép, *voš*, *vaš* város, *uš* dolog, *mžš* kincs, *moš* vélemény, *muš*, *moš* betegség.

ur ének, *ir* szél, vidék, *ir*, *jr*, *jur* áldozat, *ur*, *vor* vonal, *ur* fáatlan rét, *kar* kéreg, *ker* fagyos hónap a' kerge, *kír* sérülés, *koňar* szegény, *kor* kémencze, *kur* láb, *har*, *hor* bika, mén, *har*, *hor* tér, mező, *hír* tömlő, zsák, *hor*, *hur* alak, *hur*, *kur* láb, *for* úr, *jur* erő, hatalom, *ler* gyökér, *nor* híd, palló, *nor*, *nur* gyűrű, *nur* harag, *sar* szóró lapát, *ser* négyszegű gerenda, *sír* törvény, rend, *sur* szár, *šur* vonal, *šar* dohány, *tor* darú, *tor*, *tur* torok, *por* fűrű, *var* geréb a' tó szájában, *ver* tett, *vor*, *ur* vonal, *mír*, *mur* nép. Ide tartoznak a' kéttagu *r*-esek.

art idő, *at* éj, *ort* szolga, *und* erdő, *urt* nő-kérő, *urt* haszon, *ut* adó, *kand* harag, *kart* udvar, *kart* vas, *kurt* sikátor, *kut* harag, *hot* ház, *jert* eső, *jurt* haszon, *lant* gabona, liszt, *lat* kor, idő, *lüt*, *lut* újj, *lot* gödör, kút, *lujt* gyűrű, *lunt* lúd, *sor*t csuka, *sut* köszörű kő, *sult* szikra, *šojt* vessző, rúd, *šojt* kád, *šot* szám, száz, *rat* tüzhely, *rut* faj, törzs, *tujt* szán, *tut* tűz, *pant* út, ösvény, *pot*, *pad* fenék, *polt* rothadás, *put* fazék, *vít* tágasság, *vot* szél, *vurt* haszon, *mit* bér, *mort* mérték. Ide tartoznak a' kéttagu *t*-sek is.

amp eb, *ub* ipa, *hop* sajka, *hump* hab, *lap* lap, *lib* edény, *lup* evező lapát, *nip* teher, tarisznya, *sep* zseb, *sip* kösziklás part, *sump* ostoba, *šop* igazság, *šup*, *šop* rész, darab. Ide tartoznak a' *p*, *pa*, meg a' *b*, *ba*, *bž* képzősök.

ajm, *ajm* enyv, *esim* melly, *kum* tehetség, *hom* koporsó, *jom* eső, *lajm*, *lajm* fejsze, balta, *nem* név, *halim* nyelv, *sam* szív, bél, *sen* szem, *sorim*, *sorm* halál, *šum* zúgás, *rom* szelidség, *tevim* tetű, *pam* hőség, *pom*, *pum* fű, *velim* velő. Ide tartoznak az *m* képzősök (uram stb., omdim stb., és *m*-es participiumok).

Kettős szám.

61. §. A' kettős számnak az evangeliomi fordításban e' példái vannak :

1, 18. *siri antom hun lin jega volta pitsangen (pitsaŋen)* előbb mintsem ők együtt élni kezdettek. Itt a' névmás *li-n* duális, 's az igeszó *pitsangen*, a' mellyet előleg taglalván, következő alkotó részekből állónak találunk: *pit* igető, kezd; *s* az ige multjának képzője, tehát *piŋs* kezdett, többesben *pitset* kezdettek; *angen* tehát a' kettős számbeli alak, így: *pitsangen* kettő (*lin*) kezdettek. Az igének dualisa nem tartozik ugyan ide, de szolgálhat felvilágosításúl.

1, 19. *kadna mantu* ketté menni, azaz elválni. A' *kad*, *kadn* két, kettő; *kadn* tehát dualisi alak.

4, 2. *neljang atnen pa hadlnen usitijim jubina* negyven éj és nap böjtölése után. Itt *at* éj, *hadl* nap; a' *nen* dualisi képző. A' vogul nyelvből is tudjuk, hogy az összetartozó két tárgy dualisba jut, p. o. *jänmeltem jägaum angaum* nevelő atyám anyám, a' mellyben *jägü* atya, *ange* anya, *jägag* két atya, *angag* két anya, *jägaum* két atyám, *angaum* két anyám: de együtt véve *jägaum-angaum* nem azt teszi, hogy: két atyám, két anyám, hanem: két szülőm, azaz egy anyám-atyám. Az *éj* és *nap* is azonképen összetartoznak, mert együtt tesznek egy egész napot, tehát osztjákul: *atnen*, *hadlnen* két éj, két nap, annyi mint éj-nap, (a' kettő) egy nap.

4, 18. *lu kazalas kad jaj-apsangen* ő látta két báty-öcsöt, azaz két testvért. *Jaj-apsi* báty-öcs, testvér; minthogy a' hol két testvér van, ott az egyik okvetetlenül bátya, a' másik öcs, azért a' nyelv a' testvéreket báty-öcs-nek nevezi, 's dualisba teszi a' szókat. *Apsi* öcs, *apsat* öcsök, *apsangen* két öcs. — (A' nyomtatott szövegben *jaj-apsisaŋen* áll, mi nyilván sajtóhiba, *apsiaŋen* vagy *apsaŋen* helyett. Én ezt fogadom el, az *apsi* tö *i-jét* *a*-vá lettnek gondolván).

4, 21. *kazalas pa kad i jŋ-pogŋen* látta más két egy-anya-fiat. Ím egy eredeti ugor nyelvbéli fogalom. »Egy testvérek ők« mondja meg néha a' magyar nyelv, azt akarván mondani, hogy »ők egy testnek a' vérei,« azaz egy anyának gyermekei. Ellemben *atyafiak* a' magyar nyelvben: egy atyának fiai. Tehát eredeti magyar nyelven: *egy-testvérek* = egy anyától való gyermekek, és *egy-atyafiak* = egy atyától való gyermekek. [Az osztják nyelv így mondja teljesen: *i jaj-apsi anki sagat* testvér anya szerint, *i jaj-apsi azi sagat* testvér atya szerint.] A' magyar nyelv a' rövidséget szeretvén az eredeti kifejezésekből lettek: *testvér* (frater uterinus), és *atyafi* (frater carnalis), mellyeknek különbségeit azomban a' hanyag szokás nem igen tartja meg. (Az újabb nyelv, a' melly a' németet

igyekeznek utánozni, a' brudert *fivér*-nek, a' schwestert *nővér*-nek nevezi). — Az osztják *i jī-pog* épen az, mi a' régi magyar *egy atya-fi*. De az idézett helyen az osztják nyelv *két egy-atiya-fiat* akar mondani, azért a' *pog* szót dualisba teszi, így: *pogñen*.

Ezeknél több tárgyi névszóbeli dualisi alak nem fordul elő az evangeliomi szövegben, mert a' hol még helye volna, ott a' többes szám áll, p. o. 8, 28. *jezált uzanset luela kadn, kul' tajtodet* (szó szerint) eleibe kiáltának neki kettő, ördög-letek. Itt a' *kadn* dualisban van, de *uzanset, tajtodet* többesben vannak. A' névmások dualisait lásd alább a' 78. §-ban. A' felhozott példákbul kitetszik, hogy az osztjákban a' dualis képzője *ngen* (*ñen*), a' miből a' *kad* = két szóhoz csak *n* járul, így *kad-n* kettő.

Castrén szerint a' déli osztjákban *kan, han, gan* a' dualis képző, p. o. *iki* öreg, *iki-gen* két öreg; *kara* tér, mező, *kara-gan* két tér; *vont* hegy, *vont-han* két hegy; *mak* hód, *mak-kan* két hód.

A' K.vogulban *i* és *ag* a' dualisi képzők, mint *lajl* láb, *lajl-i* két láb; *kit* két, *kit-ag* kettő; *jege-püvinë-ag* = *jī-pogñen* két atyafi. — Az éjszaki vogulban is *i* és *ag, aj* a' dualisi képző, mint *kvol-i* és *kvol-ag* két ház; *jägag, angag* két atya, két anya, a' miből lesz: *jägaum-angaum* két szülém. — A' vogul képző tehát *ag, aj* és *i*, melyly *i* az *aj*-nak rövidülése, vagy inkább fogyatkozása.

Összefoglalván az osztják és vogul dualisnak képzőjét, azt *g-n* vagy *n-g* vagy *n-g-n*-bül állónak találjuk, mellynek két rövidülése lett: *i* és *n*, p. o. *kvol-i, lajl-i, luv-i* két ház, két láb, két ló, *kvol-aj, lajl-aj, luv-aj* helyett, és *kad-n* kettő, vogulul *kiti* vagy *kitag*.

Kérdés: az osztják *ñen* így írható e: *ngen?* miszerint *atñen, pogñen, kadlñen* így lennének: *at-ngen, pog-ngen, hadl-ngen?*

Ezt, úgy látszik, nem lehet kiejteni; *pog-nen, hadl-nen* kiejtethető, de a' *g* hang nélkül szükölködnék.

Az eredeti osztják énekben *gnen, gnin* dualisi képzőt találok:

koräng or ko koräng küt ortgnen,

vöjäng or ko koräng ortgnin.

(a' bikás szamojéd embernek bikás két szolgálja, a' vadas szamojéd embernek bikás két szolgálja). Az *ort* szolgálja, *ortgnen, ortgnin* két szolgálja, mi egyszer a' *küt* (*kad, kit*) = két szóval is meg

van tétezeve. E' szerint az *atñen, pogñen, hadlñen* bizvást így írhatók: *atgnen, poggnen, vagy pohgnen, hadlgnen*. Magánhangzó után az *ñ* könnyen lehet *ng*.*)

Töb b e s s z á m.

62. §. A' többes szám képzője *t*, mely a' mássalhangzós végű névszókhoz *e*-vel járul, a' mássalhangzót lágyítván, p. o. *jitot* a' jövő, *jitod-et* a' jövők; *hollatot* a' síró, *hollatod-et* a' sírók, *sambot* a' szívé, *sambod-et* a' szívéek (samba-ot); *kanžimot* a' kereső, *kanžimod-et* a' keresők. Ezekben az *ot* van, lásd a' 47. §.

uš vidék, határ, *už-et*; *voš* város, *vož-et*; *sit* az, *sid-et*;

ojang boldog, *ojang-et*; *faris* farizeus, *faris-et*; *saduk* saducaeus, *saduk-et*; *rud* nemzetség, *rud-et*; *rom* csendes, *rom-et*; *turumhar* ég, *turumhar-et*.

Az *i* és *ï* végűek *e*-vé változtatják a' végzetet, így: *iki* férj, *ike-t*; *imi* nő, *ime-t*; *kevi* kő, *keve-t*; *levi* követ, *leve-t*; *lovi* ló, *lovet*; kivétel talán az *azi* szó (*aziet*).

Ugyanezt teszik a' *la* (*li*) fosztó képzősök, mint: *semle* vak, *semle-t*; *nalimla* néma, *nalimle-t*.

Az *u* végűek közvetlenül veszik föl a' *t-t*, mint *mu* föld, *mu-t*.

De az ikermagánhangzósok a' *t-t* *e*-nek közbevetésével veszik magokhoz, mint *hoj* embert, *hoj-et*. Ide tartoznak a' *psa* végűek is, mint: *hanžipsa* írás, *hanžipsaj-et*; *justipsa* mondás, *justipsaj-et*; *pamtipsa* parancs, *pamtipsaj-et*. Sőt ide tartoznak más *a* végűek is, mint *ňoga* test, *ňogaj-et*; *perna* kereszt, *pernaj-et*.

Ezeknél fogva szabálynak látszik, hogy a' *la* (*li*) fosztó képzősöknél kivül az *a* végűek *aj*-vá lesznek az *et* többes előtt. V. ö. a' 3. 59. §§.

63. §. Az *m*, *t*, *s*, *l* végűek a' többes *et* képző előtt az eredeti rövidebb alakot veszik vissza, mint: *torim* isten, *torm-et*; *turum* ég, *turm-et*; de *ňavirem* gyermek, *ňavirem-et*; *nubit* tartosság, *nubt-et*; *libit* levél, *libt-et*; *ubit* haj, *ubt-et*; *lebis* galy, *lebs-et*; *lobis* törő, *lobs-et* stb. Hogy ezek többesében a' *b* *p*-vé válik a' kiejtés-

A' *monnó*-bul, mellynek megfelelője a' finn *mol-empi*, meg a' *kettő*-bül régen azt hoztam ki, hogy a' *nó*, *nő* dualisi képző, még pedig (a' *monnaja*, *ketteje* után itélvén) *naj*, *nej* alakú. Ezt az osztják nyelv tökéletesen igazolja. A' két magyar szó tehát *mol-naj*, *keht-nej* tagokból áll.

ben, magától érthető, tehát így is lehet írni: *nuptet*, *liptet*, *uptet*, *leptet* stb. De az evangéliumi fordítás meghagyja a' *b*-t, mint mi a' »*dolog-tul*« szót nem írjuk *dolok-tul*-nak.

hadel nap, *hadl-et*, (*idel* egye, *idl-a* egyének); *jugol* ij, *juhl-et*; *puhol* falu, *puhl-et*; *togol*, *tožil* tollu, *tohl-et* stb.

Jegyzet. A' déli osztjákban és az éjszaki és Kondai vogulban, mint általában a' finn-ugor nyelvekben a' többes képző *t*. Kivételt teszen a' magyar, a' mellyben *k*, 's a' lapp, a' mellyben *k*, *h*, *t* a' többes képző. De már a' lapp nyelv tanúsága szerint is a' *t* a' *k*-val váltakozik, tehát a' *t* és *k* többes képzők azonosak. A' finn-ugorságban csak a' permi csoportbeli (votják, permi, szirjän) és cseremis nyelviek nem képezik *t* vagy *k*-val a' többesi számot, hanem amazok *jas*, *jos*, ez meg *vla* képzővel.

Viszony-ragok.

64. §. A' viszonyragokra nézve az osztják nyelv Vologodszki szerint szegény, neki csak *a* és *na* ragjai lévén, amaz a' dativus, allativus, illativus, factitivus, ez a' locativus 's egyéb viszonyokat fejezvéen ki.

Az *a* és *na*, úgy mint a' többesi *et*, mindenféle névszókhoz járulván, az éjszaki osztják nyelv a' magánhangzók egyezésének törvényét nem érzi.

Az *a* elibe a' magánhangzós végüek *j*-t tesznek, p. o. *iki* öreg, *iki-ja* öregnek, öreggé stb.; *levi* követ, *levi-ja*; *sora* hamar, *sora-ja*; *semle* vak, *semle-ja*; kivéve *mu* föld, *mu-a*. A' többiek az *a* előtt azt a' változást szenvedik, a' mellyet a' többesi *et* előtt, tehát: *jitot* a' jövő, *jitod-a*; *sambot* a' szívü, *sambod-a*; *uš* vidék, *už-a*; *voš* város, *vož-a*; *sit* az, *sid-a*; *ojang* boldog, *ojang-a*; *hanžipsa* irás, *hanžipsa-ja*; *ňoga* test, *ňoga-ja*; *torim* isten, *torma*; *nubit* tartosság, *nubt-a*; *hadel* nap, *hadl-a*: *it* egy, *idel* egyik, *idla* egyiknek; *at* mag, *adel* maga, *adl-a* magának stb.

A' *na* mindég közvetlenül járul a' névszóhoz, akárminlyen végü legyen is.

Néhány példa.

E g y e s s z á m.

<i>iki</i> férj	<i>ńoga</i> test	<i>pog</i> fiú	<i>libit</i> levél	<i>paling</i> felhő.
<i>iki-j-a</i>	<i>ńoga-j-a</i>	<i>pog-a</i>	<i>libt-a</i> (lípt- <i>a</i>)	<i>palng-a</i> .
<i>iki-na</i>	<i>ńoga-na</i>	<i>poh-na</i>	<i>libit-na</i>	<i>palng-na</i> .

K e t t ő s s z á m.

<i>ikińen</i>	<i>ńoga-ńen</i>	<i>pog-ńen</i>	<i>libit-ńen</i>	<i>palng-ńen</i> .
---------------	-----------------	----------------	------------------	--------------------

v a g y :

<i>iki-ngen,</i>	<i>ńoga-ngen,</i>	<i>poh-gnen,</i>	<i>libit-gnen,</i>	<i>palng-gnen.</i>
------------------	-------------------	------------------	--------------------	--------------------

T ö b b e s s z á m.

<i>ik-et</i>	<i>ńogaj-et</i>	<i>pog-et</i>	<i>libt-et</i> (líptet)	<i>palng-et.</i>
<i>iked-a</i>	<i>ńogajed-a</i>	<i>poged-a</i>	<i>libted-a</i> »	<i>palnged-a.</i>
<i>iket-na</i>	<i>ńogajet-na</i>	<i>poget-na</i>	<i>libtet-na</i> »	<i>palnget-na.</i>

Jegyzet. 1) A' kicsinyítő képző (35. §.) vocativus gyanánt is jár, p. o. *tormije* istenem! *ajije* kicsinyem! *ježaša ajije* bátorodjál fiam! 9, 2.

2) A' kettős számot nem találtam eddig az *a*, *na* ragokkal kitéve.

3) A' viszonyzóik ragosaiban meg az ige határozójiban még több rag mutatkozik, mint:

s, *admas* rosszul (*adem* rossz), *haras* gyéren (*har?*), *imas*, *jimas* jól (*im*, *jim* jó),

ś, *noģis* felfelé, *ilis* lefelé, *nimis* aláfelé,

t, melyet *a* előz meg, tehát *at*, mint: *semat* szemben, előtt, *huvat* hosszant; — *a* nélkül, mint *oht* rajta, fenn, (*og* fő), *ilt*, *ilta* alatt.

st, *nužast* szegényül, *jegast* közönségesen,

l, *i labidl* egy héttel, hetenkint, *i tilisl* egy hónappal, hónapokint, *i tall* egy évvel (télel), évenkint,

lt, *lta* mint: *ježalt* előtt; *jolta* után, *selta* innen, *tolta* onnan, *numilta* felől, felülről, *jilta* alulról; — *ajilta* kicsinyen, halkkal.

n, mint: *numen* fenn,

j, *g*, *ga*, *go* mint: *tij* ide, *togo* oda, *sega* oda, azután.

65. §. Castrén a' déli osztjában több eltérést hoz fel. Először kettős számot csak a' Szurgut melléki nyelvben talál, de nem az Irtis mellékiben. Azután mindegyikben több viszonyi ragot hoz fel, t. i. az *a-n* és *na-n* kívül még ablativust *ivet*, instrumentalist *at*, és caritivust *ta*. Ez a' caritivus azonos a' mí *la* (*lè*) fosztó képzőnkkel, a' mellyet a' casusok közzé nem vettem fel, mert az általa képzett szók mind tulajdonságnevek. A' többi kettő, az *ivet* és *at*, ismeretlen az éjszaki nyelvben. Castrén szerint tehát az Irtis melléki osztják így ragozza a' névszókat:

E g y e s s z á m.

Nom.	urmâ, gyapijűskesztyű,	kerap, hajó,	pêteñ, felhő.
Dat.	urmâga,	keraba,	pêteña.
Loc.	urmâna,	kerapna,	pêteña.
Abl.	urmâgîvet,	kerabîvet,	pêteñîvet.
Instr.	urmâgat,	kerabat,	pêteñat.
Car.	urmâgeda,	kerapta,	pêteña.

T ö b b e s s z á m.

Nom.	urmâget,	kerabet,	pêtñet.
Dat.	urmâgeda,	kerabeda,	pêtñeda.
Loc.	urmâgetna,	kerabetna,	pêtñetna.
Abl.	urmâgedîvet,	kerabedîvet,	pêtñedîvet.
Instr.	urmâgedat,	kerabedat,	pêtñedat.

Látjuk, hogy az *urmâ*-féle szók az éjszaki nyelvbéli *ńoga*, *justipsa*-féle szókhoz hasonlítanak, különben is az *urmâ*-féléknek *g*-je *j* is lehet, így: dat. *urmâja*, mint *ńogaja*. Ugyanaz a' mássalhangzók gyengülése is magánhangzók előtt, mint: *keraba*, *kerabet* = *hoda*, *hodet* (*hot* ház).

A' Szurgut melléki osztjában pedig ez a' névszók ragozása:

	<i>Egyes sz.</i>	<i>Kettős sz.</i>	<i>Többes sz.</i>
Nom.	kara, tér, alap,	karagan,	karagat.
Dat.	karaga,	karagana,	karagada.
Loc.	karana,	karaganna,	karagatna.
Abl.	karageuh,	karaganeuh,	karagadeuh.
Instr.	karanat,	karagannat,	karagatnat.
Car.	karadah,	—	—

Itt az ablativus *eh, iuh, i* (tehát *karagiuh, karagi*) új, sőt fel is tetsző alak.

66. §. A' Reguly jegyzékében is találni ragos szókat, a' mellyeket nyilván igenes kérdésekre kapott feleletekből írt le, 's a' mellyek itt következnek:

- 1) *kelänge tus* rénszarvast hozott,
kelanget tus rénszarvasokat hozott.

- 2) *kelängelti lidet mijä a'* rénnek enivalókat (enni) adj,
kelängedelti lidet mijü a' réneknek enni adj.
ma jugelti pansem én a' fára tettem,
jugelte lajl a' fán (fáru) függ.

- 3) *kelängeult soh korse* a' rénrül a' bőrt lenyúztam,
kelängedeult soh korse a' rénekrül a' bőrt lenyúztam.
- 4) *kelängedelne* vagy *kelängdume jisem* rénekkel jöttem.
- 5) *kelängli ollem* rén nélkül élek.

- 1) *ma ar vas väntsem* én sok várost láttam,
ma vas ulti jahsem én a' város által hajtottam (szánon
vagy rénen, bin gefahren).
- 6) *ma vasne mensem* én a' városba mentem,
ma vasne ollem én a' városban élek, lakom,
ma vassesnä ollem én a' város megett élek, lakom,
jasne versem kézzel csináltam.
- 3) *ma vaseul jisem* én a' városbul jöttem,
ma vassenzeult jahsem én a' város megett (megül) hajtottam.
- 7) *ma vassesnel ollem* én a' város alatt élek, lakom.

Az egyező alakokat mind egyesben mind többesben ugyanazon számmal jegyeztem, miszerint az 1) alatt a' pusztá vagy nominativusi alak, a' többiek alatt pedig a' ragos alakok vannak. A' 6) alatt látjuk a' *na* ragot (Vologodszki és Castrén), mellyet Reguly az énekekben majdnem kivétel nélkül *nä*-nek ír, de itt *ne*-t írt, csak egyszer *nä*-t. Ez a' *ne* (*na, nü*) ugyanannyi jelentéssel bír itt, mint Vologodszki fordításaiban 's az érthető eredeti énekekben; még a' *jasne versem* (Vologodszki szerint: *jošna versem*) kézzel csináltam-féle is találkozó.

A' 3) alatt van egyszer *eul* (vaseul), de a' többi példákban *eult*. Ez Vologodszkinál nem rag, hanem önálló viszonyzó, *elta* alakban; ez a' szólam tehát: *ma vaseul jiseum* Vologodszki nyelvén és írása szerint így volna: *ma voš elta jiseum* = én a' városbul jöttem. Ez az *eul*, *eult* Castrénnél *ivet*, mi az osztják hangtan szerint a' Reguly *eul-*'s a' Vologodszki *el-jének* felel meg; *ivet* az éjszaki nyelvben *ivel*, *eul*, *el* lévén. Ezen *ivel*, *evl*, *eul* hang és jelentés szerint a' magyar *ól*, *öl*, *ul*, *ül* viszonyító ragnak felel meg ezekben: *ház-ól* vagy *ház-ul*, *fel-öl*, *bel-öl* vagy *fel-ül*, *bel-ül* stb. A' déli osztjában is (*kuttep* = közép), *kuttebivet* = közepől; (*kud* = köz), *kudivet* = közöl, l. Castr. 68. lapján a' 14. 15. alatt. — Az *elta*, *eulta*, *eult* tehát a' *ta* raggal van tetézve; melly *ta* Vologodszkinál *ti* is, némi jelentésmódosulással, úgyhogy *elta* tól, ból, *elti* pedig által jelentésű. A' magyar *ól*, *ül* is *ta* raggal van tetézve az »*ólta*, *ültá*«-ban.*)

Vologodszki az *elta*-t mindenkor önálló szónak és külön hangsúllyal írja: a' Reguly énekeiben is *eult* mindenütt külön áll, nem ragadva az előző szóhoz, mit szinte a' hallott kiejtés okozhatott.

A' 2) alatt *elti*, *elte* ragot látunk a' *kelüngelti*, *jügelte*, *jügelte* szókban. Az *elti* »neki«, »oda« vagy dativusi jelentést mutat a' *kelüngelti*, *kelüngedelti lidet mijü* = a' rének, réneknek enni adj, meg a' *ma jügelte pansem* én a' fára tettem. Az *elte* jelentése különbözik, mert *jügelte lajl* azt teszi: a' fán vagy fárul függ. Úgy látszik, e' két rag így taglalható: *el-ti*, *el-te*, 's hogy a' *ti*, *te* azonos a' 3-dik alatt talált *ta*-val. Az *el* mellett a' 4) alak is szól, a' *kelüngedelne jiseum* rénekkal, jöttem, a' hol *kelünged* többeshöz *el-ne* járult. Ez az *el* végre még a' 7) alatt is van, de más szókkal szerkesztve, a' mint mindjárt meglátjuk. Itt azt jegyezzük meg, hogy:

el-ne; *kelüngedelne* rénekkal (jöttem) = *jiseum*;

el-ti; *kelüngelti*, *kelüngedelti* rének, réneknek (adj); *jügelte* fára (tettem);

el-te; *jügelte lajl* a' fán vagy fárul függ.

Az *el* önálló viszonyító Vologodszkinál *jel*, a' mibül *jelbi* elő,

*) Réges régen a' magyar *ólta* szót a' finn *ol-*, magyar *vol*, *vul* (*olla* lenni, *vala*, *voll*) szóval egyeztettem. Most láthatjuk, hogy azonos az *ól*, *ul* viszonyítóval, és *ta* újj raggal, mellyet sok osztják viszonyítónál fogunk látni. Az *ólta*, *mi ólta* írása és ejtése is az osztják nyelvben találja megfelelőjét, hogy önálló szónak iratik.

előre, *jelbinü* előtt stb. A' déli osztyákban, Castrén szerint, *it* (= el), *itpi* = jelbi; *it-paja* elé, előre = jelbija; *itpina* = jelbina előtt. — A' vogul nyelvben is nagyon otthonos az *el*, lásd: A' *Kondai Vogul Nyelv* 55. lapját.

A' 7) alatt van: *ma vassesnel ollem én a' város alatt lakom*. Evvel össze kell vetni a' 6) alatti: *ma vassesnü ollem én a' város megett lakom*, meg a' 3) alatti: *ma vassenzeult jahsem én a' város megöl elhajtottam, eljöttem*. Ezekben *ses, sens*, Vologodszki szerint *šaš, šanš* hát, meg, van a' *nü, nel*, és *eult* ragokkal szerkesztve; tehát *sesnü, sesnel, senzeult* szakasztott olyanok, mint a' magyar *megett, megöl*. A' *nü, eult* viszonyító rag és szó ismeretesek lévén, a' *nel* szorúl még magyarázatra, melyet a'

A' 4) alatti *kelängedelne jiseum* = réekkel jöttem való szólamban sejtünk meg. A' *kelänget* többesi alak *elne*-vel van szerkesztve, 's az *elne* nyilván *el-ne*, mint láttuk. A' *nel* talán megfordítva *ne-el*. Az illető jelentések szabatos meghatározását csak számos példa tenné lehetségessé, melyek, legalább eddigelé, nincsenek meg.

A' *kelängedelne* szóval egyenlő jelentésűnek van bemutatva ez: *keländume jiseum* = réekkel jöttem. Ebben a' *kelängel* = *kelänget*, melynek *t*-je az általános szabály szerint *ume* előtt *d*-vé lágyult. Ám ez *ume* egészen szokatlan; nincs a' rokon nyelvekben *m* végű viszonzó vagy rag. Én tehát ezt oroszosnak tartom, mi az orosz: *ś olenjom* *prišol*, utánozza.

Az 5) alatti: *kelängli ollem* rén nélkül élek, a' *li* fosztó képzővel van, melyet Vologodszki *la* és *li*-nek, Castrén pedig *ta, danak* ír; *kelängli* tehát a' Castrén-féle caritativus, 's az ő nyelvén *vêda-da* volna. Én nem vettem föl a' ragok közzé, azt vélvén, hogy a' *la, li* képzővel szerkesztett tárgynevek mind tulajdonságnevekké lesznek. (53. §.)

Lehet, hogy engem a' magyar nyelv ejt tévedésbe, a' melly szerint: *pénzetlen (rénetlen) állapot* grammatikailag azonos a' *pénznélküli állapottal*; egy grammatikai kategória alá tartozók: *szemtelen ember 's szemtelen vagyok*. A' finn megtudja különböztetni a' *rahatta olen* pénz nélkül vagyok, szólamot a' *rahatoin olen* pénztelen vagyok, szólamtul. Van-e efféle különbség az osztyák nyelvben is, nem tudom; ezt világosan látom, hogy a' Castrén *ta*, Vologodszki *la, li*, Reguly *li*-je mind a' *ta*-, mind a' *toin*-nak felel meg a' finnben.

Az ebben a' §-ban felhozottak mindenesetre tanúságosak,

mert olyan tényeivel ismertetnek meg az osztják nyelvnek, a melyeket másutt nem találunk.

67. §. A' tulajdonságnevek, mint jelzők, nem veszik föl a' viszonyi ragokat, vagy a' számbeli képzőt, hanem úgy állanak a' tárgyi nevek előtt, mint a' magyar nyelvben, p. o. *lu nínlan per-naja longítata pídl jemíng lóna pa jemíng tutna* az titeket keresztelni fog szent lélekkel és szent tüzzel. 3, 11. — *lant-pom an-hurlata tutna labídl a'* szalmát olthatatlan tűzben égeti. 3, 12. — *turmanna omísta hanne-hojet un noví turum kazalaset a'* setétben ülő emberek nagy világosságot láttak. 4, 16. — *al mijat jemíng pukítotlan amba* ne adjátok szent dolgaitokat a' kutyának. 7, 6.

De magában, tárgynev nélkül állván, minden tulajdonság-név úgy veszi fel a' viszonyi ragokat és számi képzőt, mint bármely tárgyi név, p. o. *sormíng ishorna omístodeta noví turum kaltmas a'* halálos árnyékban ülőknek világosság kelt fel. 4, 16.

A' magában álló tulajdonságnevek dativusa rendszeren adverbium jelentésű, mint *joura* görbe, *jouraja* görbén; *sakír* fősvény, *sakíra* fősvényen; *parpíng* kemény, *parpínga* keményen; *telíng* teljes, *telínga* teljesen; *tung* igenes, *tunga* igenesen; *políng* utolsó, *polínga* utoljára stb.

68. §. Fokozó képző nincs az osztjában. A' comparativust és superlativust az *a* raggal fejezik ki, p. o. *sit turum nubítna aja nemítsal*; *sit turum nubítna una nemítsal* az a' mennyországban kisebbnek (legkisebbnek) neveztetik; az a' mennyországban nagyobb-nak (legnagyobb-nak) neveztetik. 5, 19.

Itt az *aj* kicsiny, *aj-a*; *un* nagy, *un-a*.

69. §. Az egybehasonlított tárgyat a' *kiúza* (nál) szó jelöli, p. o. *lil letot kiúza pa el lumídta sah kiúza una an ull?* a' lélek az ételnél és a' test a' ruhánál nem nagyobb-e? 6, 25. — *nen lí kiúza hu taga jima an ull-ta?* tük azoknál sokkal jobbak nem vagytok-e? 6, 26. — *nín, Vipleen, nem moltína aja an ullen Judej ogíng vožet kiúza* te, Bethlehem, semmivel kisebb nem vagy a' Judeai fővárosoknál. 2, 6.

Néha a' *kiúza* szó nélkül is áll az egybehasonlított tárgy, mint: *hun nen veskaten nebekíng jah pa orkašta jah veskat numbija an pídl* ha a' tí igazságtok az írástudók és gögösök igazságánál nagyobb nem lesz. 5, 20.

Jegyzet. Castrén szerint a' déli osztjában sincs fokozó képző. Az egybehasonlított tárgy ablativusban áll, mint *tau sagarivet keres* a' ló a' tehénél nagyobb (mi az éjszaki nyelvben így volna: *lovë sagar kiñza karša ull*); *nank jugodivet ar* a' veres fenyű a' fáknak legnagyobbja (az éjszaki nyelven: *nanki juget kiñza ara ull*.)

A' vogulban van ilyen képző; az éjszakiban *nu*, p. o. *el el, elnu* (elébb) tovább; *mañ* kicsi, *mañnu* kisebb, mint: *jüni piü vatalahim jüli, ne anši*: *mañ piü mañnu* = nagy fija kereskedve jár, neje van: kis fija kisebb (*Vata-kum*). A' Kondai vogulban *ñuv, ñou*, melly olly lazul ragaszkodik a' töszóhoz, hogy a' többesi képzőt és a' viszonyi ragokat is követheti, p. o. *ošt* vékony, *oštñuv* vékonyabb; *jomas* jó, *jomaset* jók, *jomasethuv* jobbak; *šav* sok, *šavel* sokkal, *šavelñuv* többel. A' *ñuv* szó egyébiránt nagyságot jelent, p. o. *sah išem ñuv a'* napfény hőségének nagysága.

Nevezetes tehát, hogy a' magyar *b* képző (a' kettős *bb* az analogiának túlkapása) nem az ugor, hanem a' lapp és finn nyelvekben találja fel megfelelőjét.

S z á m n e v e k.

70. §. A' számneveket is úgy adjuk, hogy a' C. betűvel jelölve a' déli nyelvjárások neveit rakjuk melléjük, 's közbe tegyük R. betűvel jelölve a' Reguly jegyzékébül valókat.

Alap számnevek.

1. i, it.	R. it.	C. ja, i, it; ei.
2. {kad, kadn. {kit	R. kät, katn.	C. kät, kâden, kâdn; kät, kät-hen.
3. holïm, hulïm.	R. kholom.	C. hûdem, hôdem.
4. nel, nél.	R. ñil.	C. ñet, ñeda; ñedla.
5. vet.	R. vuet.	C. vêt.
6. hot, hut.	R. hot (sic.)	C. hût, hôt.
7. labid, labit.	R. labad.	C. tâbet; tlabet.
8. nil, nül.	R. ñil.	C. ñit, ñida; ñiged-lah.
9. jert-jang.	R. iltäm-(irt)-jong.	C. âr-jong; ürh-jeung.
10. jang.	R. jong.	C. jong, jang; jeung.

A' finn-ugor számnevek 1—7 egyszerűek, 8 és 9 szerkezetek. Az osztják (szurguti) *niged-lah* a' 8-asnak legteljesebb alakja, mely a' magyarban *nyol-cz*, a' vogulban *íol-lau*, *niged nyol-nak*, és vogul *íol-nak*, *lah* pedig a' vogul (íol-) *lau-nak* felelvén meg. A' többi osztják 8-at jelentő szó már csonkított alakok, a' melyekben a' *nîl*, vagy *nîil* = *niged*, az *l* vagy *t*, *d* pedig a' *lah-nak* csonkája, mit azért lehet fölvenni, mert a' vogulban is *no-lau*, *no-lu* a' *íol-lau (lu)* helyett szeret lenni. A' 9-es világos szerkezet, 1—10 = *jert-jang*, *ár-jong*; *ürh-jeung*, a' melyek első része okvetetlenül egyet teszen, mint a' magyarban a' *kilen-czé*, a' vogulban az *antel-lau-é*. Figyelmet érdemel a' Reguly felhozta *iltüm-jong* = 9, a' mellynek *iltüm-je* még felvilágosítás nélkül szükölködik. Végre az osztják *tâbet*, *labad*, *labit* legteljesebb alak, mely a' finnben már *seitse* (-män), tehát *seit* = *labit*, a' magyarban meg *hét*. Továbbá megjegyezni való, hogy az osztják *tâbet*, *labit* csak úgy jelenti a' *het-et*, azaz a' hónapnak negyed részét, mint a' magyar hét; tehát, p. o. *labit hutmit hadl* a' hétnek hatodik napja, *labit luntä* hetenkint. Castrén szerint is *tâbet* »sieben, és Woche.«

Még az első két számnév kíván meg némi észrevételt. Az osztják 1-es (*i*, *it*, *ja*, *ei*) mint a' rokon *yht*, *egy* stb. szóknak legfogyottabb alakja, azért nevezetes, mert az osztják szók rendszeren legteljesebb testüek a' rokonok között, mint a' *niged* = *nyol* és számos más előkerült szó mutatja (múgot, mugol, majt, máj; tûgot, tûgol, taul, toll stb.) — Az éjszaki osztjákban az *i* csak jelző, az *it* pedig önálló, p. o. *i labitl* egy héttel, *i tilisl* egy hóval, *i tall* egy téllel, azaz hetenkint, havonkint, télenkint; *i hadl-lunta* egy napra való, *i paja* együvé = egy rakásra, *i pajot* a' mi együtt van, közönséges, lásd a' szótárt is. Az *it*-nek önállóságát mutatja ez az evangéliumi hely: *hoj tam aj pamtjpsajet elta it pasagat verl* a' ki a' kis parancsokból egyet megmásít. 5, 19.

Az *it* a' birtokos ragokat is fölveheti: *idem*, *iden*, *idel* egyem, egyed, egye, mirül lásd a' 80. §-ban.

Reguly jegyzeteiben csak *it* van: de az osztják énekek tudják a' különbséget az *i* és *it* között, azért *i belek* vagy *i pelek* egy fél, nem *it pelek*. 'S Reguly maga a' 11-et *i-goš jong-nak* írja, nem *it-koš-jong-nak*.

Az osztják 2-ösnek jelző alakjai: *kad*, *kât*, *küt*, *kît*; önálló alakjai: *kadä*, *kätü*, *kathen*, a' melyek *hen*, *n* része a' dualis jele-

lője, mint láttuk az 57. §-ban. Reguly jegyzeteiben csak *katn* fordul elő; de már a' 12-ben *kat-koš-jong*-ot ír. Úgy látszik, mikor ezeket feljegyezte, nem tudja vala a' különbséget a' *kat* és *katn* közt.

71. §.

11.	{i hoš jang jang arka it	R. i-goš-jong	C. ja hat jong
12.	{kad hoš jang jang arka kadn	R. kat-koš-jong	C. kât hat jong
13.	{holim hoš jang jang arka holim	R. — —	C. hûdem hat jong
14.	{nel hoš jang jang arka nel	R. — —	C. nêda kat jong
15.	{vet hoš jang jang arka vet	R. — —	C. vêt hat jong
16.	{hut hoš jang jang arka hut	R. — —	C. hûs hat jong.
17.	{labit hoš jang labit moltas jang jang arka labit	R. — —	C. tâbet hat jong
18.	{nil hoš jang jang arka nil	R. — —	C. nît hus
19.	jert hus	R. irr kos	C. âr hus
20.	hus	R. kos	C. hûs, kôs.

A' magyar számnevek 11—19-ig *en* tagot vesznek fel, így: *tiz-en-egy*, *tiz-en-hat*, *tiz-en-kilencz*. Az éjszaki osztják nyelv két-féleképen szerkeszti össze az egyes számokat a' tízessel, így: *i hoš jang*, *kad hoš jang*, *holim hoš jang* stb. a' mi szószerint annyit teszen: egy-hez 10, kettőhöz 10, háromhoz 10 stb. Regulynél *koš*, *goš* áll *hoš helyett*. Hasonló szerkezett a 17-es, *lâbit moltas jang* is, mi annyit teszen, hogy: héten felül tiz. A' másik szerkezet meg ez: *jang arka it*, *jang arka kadn*, *jang arka hulim* stb. Az *arka* szó nem egészen világos. *Ar* sok, ebből lehetne *arik*, a' K. vogul *arg*, a' mi azt jelenti, »a' mivel több lett a' dolog.« Lásd a' Kondai Vogul nyelv szótárában az *arg* szót. *Arîk*-nak dativusa stb. volna *arka*, 's comparativus jelentésü (lásd a' 63. §.), minél fogva *jang arka it*

szószerint azt ténné: tiznél több egy. Az *arík* pedig igazoltatik a' *pajik* szóval is, mert *paj* rakás, *pajka* rakásra, mi csak *pajik*-tul lehetséges.

A' déli osztják a' 18-at és 19-et is levonás útján fejezi ki, mint a' 8-at, 9-et, így: *nît hus* = 18, *âr hus* 19. Az éjszaki osztják csak a' 19-et mondja így: *jert hus*.

A' 20-ra nézve a' vogul, osztják és magyar nyelvek közt azonosság van: *húsz, hús, hus, kos, kôs*.

72. §. A' sokszorozott tizeseket világosan fejezik ki az osztják nyelvjárások, kivéve a' 80-at és 90-et, a' mellyeket hasonlóképen levonás útján képeznek, tehát:

30. holim jang	R. kol' jong	C. hûdem jong
40. nel jang	R. nil jong	C. nêda jong
50. vet jang	R. vuet jong	C. vêt jong
60. hut jang	R. kuf jong	C. hût jong
70. labit jang	R. labad jong	C. tâbet jong
80. nil sot	R. nil sat	C. nît sot
90. jert sot	R. irr sat	C. âr sot

A' sokszorozott tizeseket meg az egyeseket (huszonegy, harmincz kettő, negyven három stb.) az éjszaki osztják így alkotja: *hus pela it* = 21, azaz húszra (felül) 1; *hus pela kadn* 21, *hus pela vet* 25, *holim jang pela labit* 37, *labit jang pela nel* 74 stb. De el is hagyja a' *pela* szót, 's úgy mondja, mint a' magyar: *nil sot nil* = nyolezvan nyolecz.

A' déli nyelvjárásokból nem hozza fel Castrén ezeket a' számokat.

Regulynél föltetsző szerkezeteket találok, úgy mint 21-re: *kol'jom bele it*, 31-re *nil jom bele it*. Ezek nyilván e' helyett vannak: *kol'-jong bele it*, *nil-jong bele it*, *ng* a' *b* előtt *m*-mé válván, melly hangváltást (*ng* és *m* között) szeret a' nyelv, lásd a' **19. §.** Ez a' szerkezet pedig hasonlít a' finn: *yksi kolmatta kymmentä-*, *yksi neljättä kymmentä*-hez. *Kol'-jom-bele it* azt teszi szószerint: a' három tízre egy, vagy (két tíz meglévén) a' harmadikra egy = 21; *nil-jom-bele it* a' negy(-edik) tízre egy = 31. — A' *kol'-jom-bele it*-ben a' *kolom*, vagy mint Reguly írja, *kholom* helyett csak *kol'* van.

73. §.	100 sot	R. sat	C. sôt, sât
	200 kad sot	—	C. kât sôt
	300 holim sot	—	C. hûdem sot
	400 nel sot	—	C. neda sôt
	500 vet sot	—	C. vêt sôt
	600 hut sot	—	C. hût sôt
	700 labit sot	—	C. tâbet sôt
	800 nil sot	—	C. nit sôt
	900 jert sot	—	C. âr sôt
	1000 šoris	R. šaräs	C. faras, űores.

Látjuk, hogy a' 800 és 900 úgy van kifejezve, mint a' 80 és 90.

74. §. Az alapszámnevek a' tárgyi szók egyes számával járnak, mint a' magyarban, tehát p. o. hat ember = *hut hojat*, húsz dolog = *hus pukit*. De a' *kad*, *kit* számnév a' tárgyi szót dualisba veszi magához, p. o. *kažalas kad i jî-pogñen* láta két egyatyafiat. 4, 21. — A' déli nyelvben erre nézve különbség van. Mert az Irtisi nyelvjárásban nincs dualis, abban tehát, Castrén szerint, így mondják: *kât tanga* két kopeka, *sôt tanga* száz kopeka, *taras tanga* ezer kopeka (mint a' magyarban). A' Szurguti nyelvjárásban van dualis, ebben tehát így mondják: *kât vak-ken* két rézpénz, kopeka. Az éjszaki osztjájában a' *kât tanga* (két kopeka) így volna: *kad lankingen*; a' *kât vakken* pedig így: *kat vogñen*.

75. §. A' *na* ragnak különös jelentése ez: *kadna kadna* ketten ketten; *nelna nelna* négyen, négyen.

Sor-számnevek.

76. §.	1-ső oling	R. aling	C. ôdeng
	2-dik { kimit kitit	—	C. kîmet
	3-dik hulmit	R. kolmit	C. hûtmet
	4-dik nelmit	—	C. netmet
	5-dik vetmit	—	C. vêtmet
	6-dik { hutmit hudimt	—	C. hûdamet
	7-dik labitmit	—	C. tâbetmet
	8-dik nilmit	—	C. nidamet, úigedlahmet

9-dik jertjangmüt	—	C. ár-jongmet
10-dik jangmüt	—	C. jongmet
20-dik husmüt	—	C. hõsmet
30-dik hulim jangmüt	—	C. hûdem jongmet
stb.		sõtmet = 100-dik
		farasmet = 1000-dik.

Ezeknek képzõje *müt, met*, melly *ïmt* is lehet, mint *hutmüt* és *hudïmt*. — Az evangéliumi fordításban (6, 24.) *kimidtotel* = második, kettõdik, áll, mi bizonyosan így lett: *kimüt-ot* a' kettõdik, ehhez járult a' birtokos *el* rag megelőzve a' határozó *t* által, így: *kimüt-ot-t-el*, 's azután: *kimítodtel*. A' *kimidtotel* tehát, úgy hiszem, *kimítodtel* helyett áll.

Egyéb számnévi szerkezetek.

77. §. *kut* köz szóval lesz *kad-kut* (= két köz), kétes, rossz. *pa* szóval lesznek: *i pa* egyszer, *kad pa* kétszer, *hulim pa* háromszor stb. Továbbá: *kadpaing* kettős, iker; *kadpaing havirem* iker gyermek.

puš rét, szer, szor, szóval lesznek: *i puš* egyszer, *kad puš* kétszer, *hulim puš* háromszor; *ar puš* sokszor stb. *kitit puš* és *kimüt puš* másodszor. Továbbá: *i pužing* egyes, *kad pužing* kettős, *hulim pužing* hármas stb.

pelak, pelik oldal, fél, szóval lesznek: *kimüt pelak* másod fél, *hulimet pelak* harmad fél stb. *kad pelak* két fél, *kad pelak elta* két oldalról, kölcsönös.

F ü g g e l é k.

A' régi szójegyzékben (Schlözernél) így vannak írva a' Kon-dai osztják számnevek:

1. eiet (ejet)	8. nilha (nila)
2. katn	9. artjan
3. chulom	10. jong
4. nillha (nilla)	11. igul-jong (i-gul-jong)
5. uwät	12. kat-chut-jong
6. chõt	13. chulom-chut-jong
7. sabat	20. chûs

21. chus-egid	100. sot
22. chus-katn.	101. sot-egid
30. chulom jang	200. kät-sot
40. nilli jang	1,000. türres
50. uwät jang	2,000. kat-türres
60. chotiang (chotjang)	10,000. jong-türres
70. sabatiang (sabatjang)	100,000. sot-türres.
80. nilsot	
90. orsot	

A' 11. *iguljong* alkalmasint *igutjong* helyett van, *chut* lévén itt az összekötő szó, (magánhangzó után lágyulva *gut*, *i-gut*), mely Vologodszkinál *hus*, Regulynek *koš* (magánhangzó után *goš*, *i-goš*), Castrénnél *hat* és *kat*. A' 90. *orsot* és a' R. *irrsat* egymást felvilágosítják, a' mellyekben a' *t* az *s* előtt kiesett (*ort-sot*, *irt-sot* helyett). Végre a' régi jegyzék írása szerint *lh* csak kemény *l*-et jelöl, tehát: *millha* és *nilha* = *nilla*, *nila*.

N é v m á s o k.

Személyes névmások.

78. §. Ezeket mindjárt ragos alakjaikkal együtt adjuk.

Egyes szám.

ma én	nīng te	lu ő
manem engemet	nīngen tégedet	luel öt
manema nekem (manem)	nīngena neked	luela neki.

Kettős szám.

men mi ketten	līn ök ketten
menemīn kettőnknek	—

Többszám.

mung mi	neng ti	li ök
muneu minket	nīngīlan titeket	liel őket
muneu nekünk	nīngīlana nektek	liela nekik.

A' *ma a'* szokott *ot*-tal is előfordúl, így: *ma-ot-em* enyém. 2, 15. — *Jegipet mu elta ma vogsem pogem maotem* Egyiptom földjéről hittam én én fiamat. A' fordítás oroszosan adja ezt: *pogem maotem* (sina mojego), osztjákosan így kellene lenni: *ma vogsem ma pogem* én hittam én fiamat; de az oroszos kifejezésnek köszönjük a' *maotem* alakot.

Van egy szó, melly azt alanyra vonatkozában (reflexivum), a' személyes névmásokhoz tartozik, t. i. *at*, a' mellynek *adel*, *adl* alakja annyit tesz mint *maga*, azután *csak*. Castrén szerint (a' 83. §.) a' szurguti nyelvjárásban ezek az alakjai fordulnak elő: *atemnam* én magam, *atennan* te magad; *atimemnan* mi ketten magunk. Az *atitnam* ő maga, gyanús. Ezekből az *atem*, *aten*, *atit* világosak, a' mellyek az éjszaki nyelvben így volnának: *atem*, *aten*, *atel*, vagy *adel*. De a' szövegben csak *adel* fordul elő, már mint jelző, p. o. *ning adel hotena longa* te magán házadba menj be. 6, 6. — *torima og pona*, *pa adel luela lužita* istent imádd, és csak neki szolgálj.

79. §. A' Reguly jegyzékéből következő alakjait közölhetem a' személyes névmásoknak:

Egyes szám.

ma én	nang te	lu ő
manem engem, és nekem	nengen téged, neked	luel őt, neki
meultem tőlem	—	lueultel tőle.

Kettős szám.

min mi ketten	nen tí ketten	lin ők ketten
minemen kettőnknek	—	linän kettejőknek
mineultel kettőnktől	—	—

Többes szám.

mung mí	nang tí	lu ők
mueu minket, nekünk	—	—
mungeulte tőlünk	—	—

80. §. A' déli nyelvjárásokban, Castrén szerint, így vannak a' személyes névmások:

Egyes szám.

	ma én	neng te	teu ő
Acc.	mant	nengat	tevat
Dat.	menem (mantem)	nengen	tevet
Loc.	mana	nengna	teung
Abl.	ma'attem	nengatten	tevattet
Instr.	ma'ademat	nengademat	tevademat.

Kettős szám.

	mín	nín	tín
Acc.	minat (mínet)	nínat (nínét)	tínat
Dat.	mínemen	níneden	tíneden
Loc.	mínna	nínna	tínna
Abl.	mínattemen	nínatteden	tínatteden
Instr.	mínademenat	nínadedenat	tínadedenat.

Többes szám.

	meng mí	neng tí	teg ök
Acc.	mengat	nengat	tegat
Dat.	mengeva	nengeda	teget
Loc.	mengna	nengna	tegna
Abl.	mengattem	nengatteden	tegattet
Instr.	mengadevat	nengadedenat	tegadadat.

Birtokos ragok.

81. §. A' személyes névmások mint birtokos ragok járulnak a' névszókhöz. Lássunk előbb példákat:

1. *hot ház, hot-em (hodem) házam; levü szolgál, levem szolgálám; mur nép, murem; pog fiú, pogem.*

2. *azi atya, azen atyád; el test, elen tested; imi nő, asszony, imen; og fej, ogen; kaš kedv, kažen; kur láb, kuren; hoj ember, hojen; jir áldozat, jiren; jazäng beszéd, jazängen; nóga test, nóga-jen; núltipsa esküvés, núltipsajen; nubit ég, nubten; torüm isten, tormen stb.*

3. *apsi* öcs, *apsel* öccse; *anki* anya, *ankel* anyja; *azi* atya, *azel* atyja; *iki* férj, *ikel* férje; *it* egy, *idl* eggye; *at* mag, *adel* maga; *undir* méh, *undrel* méhe; *levipas* étel, *levipazel* ételc; *levi* szolga, *level*; *nag* nap, *nagel* napja, *nagla* napjának; *potir* beszéd *potrel*; *veü* erő, *veel* stb.

voš város, *voštel* városávi. 2, 3; de *hus* csillag, *husel* csillaga; *taž* kincs, *tažel*; — *mu* föld, *mutel* földjével. 4, 8; de *mu* föld, *li mul* ők földjével. 8, 34; *arav* sokaság, *aravtel* mindje; *huvat* hosszúság, *huvadtel* a' hosszúsága.

Ezek a' szók mind a' töt, mind a' birtokos ragot az egyes számban mutatják. Látjuk az első személybeli rag *m*, a' másodikbeli *n*, a' harmadikbeli *l*. E' ragok mind *e*-vel járulnak a' tőhöz, mint: *hot*, *hot-em*; *pog*, *pogem*; *kur*, *kur-en*; *hoj*, *hoj-en*; *nag*, *nag-el*; *levipas*, *levipaz-el*. Ebben *s* a' birtokos rag előtt gyengül; ez történik a' *t*-vel is, azért *it* egy, *idel*, vagy *idl* eggye; *hotem* is lehet *hodem*.

Ha a' tő *a*-val végződik, az a' birtokos ragok előtt *j*-t veszten föl, mi azt mutatja, hogy az *a*-s tők tulajdonképen *aj*-as tők; *ńoga* test, *ńogajem*, *ńogajen*, *ńogajel*; *ńultipsa* esküvés, *ńultipsajem*, *ńultipsajen*, *ńultipsajel* (lásd 3. §.)

Az *i* és *ü* pedig *e*-vé változik, tehát *azi*, *apsi*, *anki*, *iki*, *veü* lesznek:

azem,	apsem,	ankem	ikem	veem,
azen,	apsen,	anken,	iken,	veen,
azel,	apsel,	ankel,	ikel,	veel.

Az *ür*, *ül* (el), *üm*, *um*, *üt* végü szók kiugratják az önhangzót, tehát:

<i>undir</i> méh;	<i>undrem</i> ,	<i>undren</i> ,	<i>undrel</i> ,
<i>potir</i> beszéd;	<i>potrem</i> ,	<i>potren</i> ,	<i>potrel</i> ,
<i>torim</i> isten;	<i>tormem</i> ,	<i>tormen</i> ,	<i>tormel</i> ,
<i>turum</i> ég;	<i>turmem</i> ,	<i>turmen</i> ,	<i>turmel</i> ,
<i>nubit</i> tartósság;	<i>nubtem</i> ,	<i>nubten</i> ,	<i>nubtel</i> ,
<i>ubit</i> haj;	<i>ubtem</i> ,	<i>ubten</i> ,	<i>ubtel</i> .

A' harmadik személybeli birtokos rag előtt néha *t* fordul elő, melly nyilván, a' vogul nyelvhez való hasonlagosság szerint, határozó, így: *voš* város, *vošt* a' város, tehát *voštel* a' városa. *sit hulman Irot han nomisna lillas i izagat ulta Ierusalim voštel mur lu panna*

ezt hallván Heródes király, elméjében megháborodék 's egész Jeruzsalem városá(-nak) népe ő vele. 2, 3. — *Pasi kulna visa luel pal rep ohtija, pa izagat ulta mutel vožet . . . luela šažilal* megint az ördög által vitetek ő fel magas hegyre, 's minden ő földje városait neki mutatja. 4, 8. — Illyen határozó *t* van az *aradtel* szóban is, *arattel* helyett (l. 18. §.), melly azt teszi, hogy mindnyája.

4. *levipas* étel, *levipazeu* ételünk; *azi* atya, *azieu* atyánk; *mung azieu* mí atyánk. 6, 9. — Ebben föltetszik az *i*, melly mindig kiesik.

5. *azen* atyátok, *nen azen* tí atyátok; *kut* köz, *nen kuten* tí közetek.

6. *li mul* földjök. *pojksset, li mul elta punpla manta* kérék, ő földjök-rül elmenni. 8, 34.

Ezek az alakok a' tőt az egyes számban, a' birtokos ragot a' többes számban mutatják. Az első többes számbeli rag *u* (eu); a' második és harmadik többes számbeli ragok a' megfelelő egyes számbeli ragokkal azonosak.

7. *jazing* beszéd, *jazing-la-m* beszéd-je im.

8. *nak* tag, *nak-la-n* tagjaid; *jah* nép, *jah-la-n* népeid; *lugis* barát, *lugis-la-n* barátjaid; *navirem* gyermek, *navirem-la-n* gyermekeid.

9. *mu* föld, *lu mulal* ő földjei; *evi-pog* gyermek, *lu evi-pohlal* ő gyermekei; *sopek* saru, *lu sopelal* ő sarui.

Itt a' birtok a' többes számban, a' birtokos az egyes számban állanak.

10. *lil* lélek *lil-l-au* lelkeink; *muš* betegség, *muš-l-au* betegségek; *kek* bűn, *kek-l-au* bűneink.

11. *sam* szív, *sam-l-an* szíveitek. Látjuk, hogy *e'* sor egészen azonos a' 8-dikkal.

12. *hot* ház, *hot-l-al* házaik, p. o. *hodi verlet rogor-vespa jah pojksata hotalna* így tesznek a' képmutatók imádkozó házaikban. 6, 2. — Tehát a' 12-dik sor is azonos a' 9. sorral. A' *li tšipsalal* ő gyümölcseik, példa mutatja, hogy ezek az *l*-es birtokos ragok az *a*-végű szókhoz közvetlenül, tehát *j* nélkül járulnak. A' *tšipsa* gyümölcs, szó tehát így ragoztatik:

tīpsajem,	tīpsajen,	tīpsajel,	gyümölcsöm stb.
tīpsajeu,	tīpsajen,	tīpsajel,	gyümölcsünk stb.
tīpsalam,	tīpsalan,	tīpsalal,	gyümölcseim stb.
tīpsalau,	tīpsalan,	tīpsalal,	gyümölcseink stb.

Szövegünkben kettős számbeli alakok nem fordulnak elő.

82. §. A' Reguly jegyzékében a' birtokos ragozásbul ennyit talállok:

Egyes szám.

ma kalengem,	vogulul: üm sâlim	én rénszarvasom,
nang kalengen,	» —	te rénszarvasod,
lu kelengel	» tau sâlitä	ő rénszarvasa.

Kettős szám.

min kelengmen, vogulul: men sâlimen két rénünk.

Többes szám.

mung kelengu, vogulul: mân sâliu szarvasunk.

Továbbá a' *kašä* (hoza) viszonyító birtokosai: *ma kašeem*, vogulul: *üm poaltem* én nálam; *lu kašeel*, vog.: *täu poaltü* ő nála; *mung guduv* mi köztünk.

83. §. A' déli osztjákban, Castrén szerint, a' birtokos ragozás, a' melly mellé, a' hasonlóság kitüntetésére, az éjszaki nyelvelit is tesszük, így foly:

Egyes számbeli birtok.

Déli osztják.

Birtokos:

Egyes sz. imem,	imen,	imet,	imem,	imen,	imel,
Kettős sz. imemen,	imeden,	imeden,	?	?	?
Több. sz. imeu,	imeden,	imet,	imeu,	imen,	imel.

Éjszaki osztják.

Többszám béli birtok.

Déli osztják.

Éjszaki osztják.

Birtokos:

Egyes sz. imi-d-am, imi-d-an, imi-d-et, imi-l-am, imi-l-an, imi-l-al,

Kett. sz. imi-dedem, imi-den, imi-den, ? ? ?

Több. sz. imi-d-eu, imi-den, imi-d-et, imi-l-au, imi-l-an, imi-l-al.

Az *â* végű szók a' déliben *g*-t vetnek a' birtokos ragok elé, mint az éjszakiban *j*-t, p. o. *urmâ* gyapjus keztyű, hasonlóan foly, mint *úoga* test, az éjszakiban, így:

urmâgem, urmâgen urmâgest stb.

úogajem, úogajen úogajel stb.

A' birtokos ragok tehát azonosak az éjszaki és déli osztjában, kivéve, hogy a' déli *t* (*d*) helyett az éjszakiban *l* áll, mint: *imet* felesége, az éjszakiban *imel*; *imîdam* feleségeim, az éjszakiban *imîlam*. A' többes számú birtokot tehát az éjszakiban *l*, a' déliben *d* jelöli.

84. §. Már midőn első ízben adtam némi tudósítást az éjszaki osztják nyelvrül *) megjegyzém a' felötlő tüneményt, hogy a' magyar nyelv a' többes számbeli birtokot *ja*-val jelöli, melly látszólag azonos az egyes számbeli harmadik birtokos raggal. P. o.:

bot-om, bot-od, bot-ja,
bot-ja-im, bot-ja-id, bot-ja-i (bot-j-ok)

's hogy az osztják mind az éjszaki mind a' déli nyelvjárások azonosképen teszik. P. o. az éjszaki *hot*, a' déli *hat* ház:

hot-em, hot-en, hot-el,
hot-l-am, hot-l-an, hot-l-al;
hat-em, hat-en, hat-et,
hate-d-am, hate-d-en, hate-d-et.

De úgy teszen a' vogul nyelv is. P. o. az éjszaki vogulban *sem*, a' déliben *šam* a' szem; mind a' két osztjában is *sem*.

Magyar	{ szemem,	szemed,	szeme,
	{ szemeim,	szemeid,	szemei.
Éjszaki vog.	{ semem,	semen,	semî,
	{ semanem,	semanen,	semanl.

*) Nyelvtud. Közl. VII. köt. 412. stb. 1.

Déli vogul	{	šamem,	šamen,	šamä,
	{	šamanem,	šamanen,	šamanel.
Ejszaki osztj.	{	semem,	semen,	seme/,
	{	sem/am,	sem/lan,	sem/al.
Déli osztják	{	semem,	semen,	semet,
	{	semeden,	semeden,	semedet.

Akár birjuk akár nem birjuk megfejteni ezt a' szembetiünd azonosságot eme' nyelvekben: a' tény világos, 's olly nevezetes, a' millyen világos.*)

M u t a t ó n é v m á s o k.

1. *it* ez, *idi* így, a' 3-dik szám alattival: *tam-idi* úgy.

2. *si*, *sit* az. A' *si* (mikor *im* jelentésü, orosz szó, p. o. *si*, *evi undrelna vil* ím, egy leány méhében visel. 1, 23.) rendesen jelzőül áll, 's azért nem is ragoztatik, p. o. *si-horas* olyan, *si-miš* olyan,

*) Az idézett *Nyelvtudományi Közlém. VII. kötet 412. stb. lapjain* a' névszók birtokos ragjainak nagy egyezésére, szinte azonosságára, mutattam a' tárgyias igeragozás megfelelő ragjaival, 's a' 414. lapon azt mondám: »Valamint a' tárgyias (ige-) ragozásban vagy rejtve (az m, d-ben), vagy nyíltan (a' ja és megfelelőjiben) a' tárgy jelelője okvetetlen ott van: azonképen kell a' birtokos névragozásban is előfordulnia, mivel máskülömben a' névszó nem birtokomat, hanem en magamat jelentené. *Házam* azt teszi, a' ház enyim, én a' ház birtokosa vagyok, elemben *házok*, ha úgy szólhatnánk, mint a' szamojéd vagy a' mordvin nyelv (p. o. szamojéd *sava* jó, azután: *savam*, *swan*, *sava* = jó vagyok, jó vagy, ő jó; mordvin *mazī* szép, azután: *mazian*, *maziat*, *mazī* = szép vagyok, szép vagy, ő szép stb.), azt tennék: én ház vagyok. A' birtokos névragozás tehát ez okból egyez meg a tárgyias igeragozással, azaz, a' birtokos névragozásban is a' tárgyi jelelő fordul elő, csakis evvel fejezhetvén ki a' nyelv azt, hogy a' névszó által jelentett dolog nem subjectum, hanem objectum.«

Budenz ugyanazon évben (1869-ben) az »Ugrische Sprachstudien I.« (Nachweis und Erklärung einer ursprünglicheren Gestalt der pluralischen possessiv-affixe in den ugrischen Sprachen) nincs tekintettel a' tárgyias igeragozásra, 's egész más úton haladva, mégis hasonló eredményre jut el, arra tudniillik, hogy a' többes számbeli birtokos ragokban »ein verstärkendes accessorium als demonstrativus pronominalement« látható. A' külömbség, a' factumra nézve, az én és az ő nézetünk közt abban áll, hogy én azt a' demonstrativ elemet az egyes számban is megtalálom (p. o. *botom*, *botod*, *botja*, meg *tudom*, *tudod*, *tudja*), ő pedig csak a' többes számban ismeri el. »Ein solches, noch dazu die Beschränkung auf Pluralbegriff enthaltendes Pronominalement muss mithin das fragliche Coaffixum der ugrischen Sprachen sein.« Pag. 42. 43.

si-mort annyi, *si vonda* addig; *si ho* az ember; *si ho si ne pilna lu samel krek vers* az az ember avval a' nővel ő szívében bünt tett. 5, 25.

sit az, magában állván, azért ragoztatik; *sidet* azok, *sidí* úgy. *tami izagat edis sit vorna* az mind előtünt (lett) a' végett. 1, 22. — *lu sit, madot olinpela jastas* ő az, a' körül szólt. 3, 2. — *sit og suda pidl* az a' fő bíró alá esik. — *ojanget side', madet lilel sagat koñaru vollet* boldogok azok, a' kik lelkök szerint szegények.

Osip veris sidí, hodí torim leví pardis József tön úgy, a' mint az Isten követje parancsolta. 1, 24.

3. *tam, tami, tom, tomi* az. Úgy látszik, *tam, tom* jelzőül, *tami, tomi* magában áll. De ragos alakjai nem fordúlnak elő. — *tam porana most*; *tam-idí* úgy; *tam hadl* ma; *hoj tami?* ki az? 8, 27. — *tami izagat edis sit vorna* az mind lett azért. 1, 22.

4. *tí* ez, *to* az; *tíji* ide, *togo* oda, *tolta* attul, *tolta sagat* attul fogva; *tot* az, *toda* oda, és ott. *tíji jogotsen mungeu šugadta?* ide jöttél-e minket kínozni? — *paltamas togo manta* féle oda memni. 2, 22. — *tolta sagat mantelna* onnan tovább menvén. 9, 9. — *ulu toda si vonda* légy ott addig.

Regulynél ezeket a' mutató névmásokat találom:

ši az, *šimeš* olyan, *šidí* úgy; *šiget* azok;

tam ez, *tam kuj* vogulul *te kum* ez ember;

tom az, *tom kuj* vogulul *tä kum* az ember.

tü ez, *ta* az, *tüdü* ide (*tadu* oda?); *tam kuj tüdü ši* ez ember itt ez, vogulul *te kum tit ti*.

A' déli nyelvjárásokban, Castrén szerint, *tena* ez, *tom, tomi* az; *temet, tomet* ezek, azok.

Kérdő és visszamutató névmások.

85. §. 1. *hoj* ki? *hojet* kik? rendszeren ragoztatik. — *hoj nün-gilana nomis mas* ki adott nektek tanácsot? 3, 7. — *i hoja jastalem* az egyiknek mondom.

i hoj egyik, *pa hoj* másik. *i hoja jastalem*: *mana, i manl, pa pa hoja jastalem*: *juva, i jogodl* egyiknek mondom: menj, 's megyen, és másiknak mondom: jöjj, 's jö. 8, 9. — *kuš hoj* akárki.

A' *hoj*-nak szerkezetei: *hoj-ot* a' ki, *hoj-at* valaki. — Az *ot-ot* másunnan ismerjük már; az *at* pedig alkalmasint az *adel*-nek töje.

A' *hojat* többese' *hojadet* valakik. *Ar ho'at* sok, *ar hojadet* sokan. *sidet* *huvat* *ar hojadet jilet* azokon sokan mennek. 7, 13.

nem hojat senki. *nem hojat an pusl lužidta kad jora* senki nem szolgálhat két úrnak. 6, 24.

Ide tesszük a' *kaman*, *komeng*, hány? szót is.

2. *muj* mi? a' mi. *muj nünjena mung vornu ver?* mi neked miattunk a' dolgod? 8, 29. — *nem te'a ponlu Emmanuel*, *muj ull: mung panna torim* Emmanuel nevet add neki, mi annyi: mi velünk isten. 1, 23.

A' mondat végén *muj* kérdést fejez ki; *evilleta muj, ma tamí verta puslem?* hiszitek-é, én ezt tehetem? 9, 28. — *mung nünj nemenna jelli ver an jastasu muj?* mi te nevedben jövendőlcst nem mondtunk-é? 7, 22.

A' *muj*-nak szerkezetei: *muj-kem* mennyi, *mujkem*, *si-kem* mennyi, annyi; — *muj-lamba* millyen, *muj-sir* miféle, *muj-vuj* (mi állat) miféle; *muj-pa* más, vagy; *mujpa* . . . *mujpa* vagy . . . vagy.

3. *mat*, *mada* mi, melly; *madet* mellyek; *kuš mada* akárki; az ismeretes *ot* szóval: *madot* mellyik, a' melly. A' *mada*-nak végső *a*-ja, mint látjuk, úgy a' többesi képző mint az *ot* előtt, kiesik. — *kuš mada ho, si ma jazinglam kuš hul'*, *pa sidet sagat an verl, nomisla ho horaza ull, madot lu hotel emits sej ohtina* akármelley ember, ez az én beszédeimet akár hallja is, de azok szerint nem eslekszük, értelmetlen emberképen van, a' ki ő házát homokra rakta. 7, 26. — *sidí kuš hoj, madot ma si jazinglam hul'* így akárki (mindenki), a' ki az én beszédeimet hallja. 7, 24.

A' Reguly jegyzékében következő kérdő és visszamutató névmások vannak: 1) *koj* ki, vogulul *kangä*; 2) *muj* és 3) *molü* mi, vogulul *mänr*; 4) *müt*, *müti* melly.

Castrén szerint a' déli nyelvjárásokban vannak kérdők és visszamutatók: *hoj*, *hoje*, *koje* ki; *met*, *metta* melly; *medoj* (*met-hoj* helyett) melly, ki.

A' visszamutatókhoz tartoznak, úgymond: *mečir* (jobban: *met-sir*) miféle, a' szurguti nyelvben *mugu-sir*; *tis-sir* ilyenféle; *tament* olyan mint az, *timent* ilyen mint ez. A' két utolsó áll *ta*, *tí* és *ment* szókból.

Határozatlan névmások.

86. §. 1) *pa* α) más; *pa soha jum* más bőrbe jutoit = magán kívül lett.

pa-ot másik, egy más. — *kazalas pa kad i ji-pogñen* láta más két egy atyafiat*). 4, 21. — *šavišal sit i paot* megmentetik az és a' másik. 9, 17. — *paot lu untiñilta johlal elta jastas luela* egy más a' tanítványai közül monda neki. 8, 21.

pa-idi másképen, *pa-lamba* másféle, *pa-hadl* más nap, *pa-sa-gat* más szerint; *pa-sür* más, másféle.

β) meg, és. *kazalas pa jastas* jelentkezők és monda. 1, 20. — *pog tajl, pa nem luela ponlen* fija lesz, 's nevezd őt. 1, 21.

pa-si meg az, megint.

2) A' *met* mint, Castrénnél, mint láttuk, *ment*, p. o. *rament* olyan mint az, *timent* olyan mint ez. Bátran lehet tehát az osztják *met*, *ment* szót a' magyar *mint* szóval azonosítani, jóllehet a' tökéletes egyezés majdnem kétkedővé teszi az embert.

3) *aradtel* mindnyája, minde. Tője *arat*, birtokos ragja *el*, mellyet a' határozó *t* előz meg (lásd 81. §. 3). P. o. *aradtel voget* minden pénz(ek), *aradtel rudet* minden nemzetség(ek).

4) *antom* nincs, *antomet* nincsenek (*ant*, *an* nem és *om*). Regulynél *endam*; Castrénnél *endam*, *endam*. De Regulynél vannak e' szólások is:

<i>ma endamel,</i>	vogulul	<i>äm-tal</i>	=	nélkülem,
<i>lu endamel,</i>	vogulul	<i>täu-tal</i>	=	nélküle,
<i>mung endamel,</i>	vogulul	<i>man-tal</i>	=	nélkülünk.

Az *endamel*, úgy látszik, *endamli*, *endamla* helyett van.

5) *molti* sok; *i molti* egyvalami; *nem molti* semmi; *moltas* sok.

6) A' többi határozatlan névmások a' *hoj* alatt vannak felhozva, mint: *hojat* valaki. *hojadet* valakik; *nem hojat* senki, *nem hojadet* senkik.

Regulynél találok: *mättüt* valami, *ne mättüt* semmi; *ne mät* semmi; *nem között* senki, vogulul *nem katpä*; *äzäd* minden, *mordeng* némelly, *mordenget* némellyek. Ezek közt a' *közű* feltetsző; *äzäd*

*) A' magyarban »egy testvér« fratres uterini, »egy atyafi« tehát fratres carnales.

idegen, tatár nyelvü-e? *moïdeng* a' *moït* mérték-nek képzőse. A' tagadó *neni* csak *m* előhangu szó előtt *ne* (így a' vogul szövegben is).

Castrén szerint határozatlanok: *hojat* valaki, *medat*, *mettat* valami, *metsirat* valamiféle, *tissirat* afféle.

Viszonyszók.

Ezen rovat alá mind azokat foglaljuk, a' mellyek akár névszók után akár igezők előtt a' helyi viszonyokat kifejezik, tehát a' szorosan vett postpositiókat és adverbiumokat.

88. §. 1) *elta* tól,ról,ból, p. o. *Matvej elta jeming ajkol jastipsa* Mátétül (való) szent hír-írás = evangeliom; *tajis imel elta nemze nejtül*; *jink elta edis* a' vízbül kijött; *turum elta potardta szi* az égrül, ég felül szóló szó. — Regulynél *eu'*, Castrénnél *ivet*, *evet* lévén a' tö, ennek csak *d'* (*eil*) felel meg, a' *ta* tehát hozzájárult rag.

elti által. Azonosnak lehet nézni az előbbivel; a' hozzájárult rag *tü* (*to*). De némi különbséget teszen Vologodszki a' kettő között, p. o. *jena at ull torim elta jastimot jelti jastata jeming iki elti* igazza hogy legyen az istentül való mondás a' szent próféta által.

Mind a' kettő a' birtokos ragokkal így van: *eltem*, *elten*, *eliet*: ez alakban tehát megszűnik a' különbség. Azért *lu eltel pernaja longiltijiset* lehet: ő általa, vagy ő töle megkeresztelkedtek.

2) *il* vagy *jil* al, le; *i'ip*, *jilip* és *ilbi* (al-u) alsó; ragosan *ilba*, hasonlóva *illa*, *illi* alatt; *ilbija*, *jilbija* alá; *ilta*, *jilta* alatt; *ilis*, *jilis* aláfelé. P. o. *jil korija* essél le; *jil sevirla* leváogatik; *lu jilli an pits* ő alá nem esett; *hanne-hojet kuret jilbija* emberek lábai alá.

Más viszonyítókkal is egyesül, p. o. *pela*-val, tehát: *illa pela*, *ilis pela* alá felé; *sagat*-val, tehát: *jilta sagat*, például ebben: *hoda lolimta jah jilta sagat hirmán an longlet* a' hová a' zsiványek alá-ásván, nem mennek be.

Regulynél *iln*, vogulul *jaln*, és *ill* vog. *jale*, alatt és alá, fordúlnak elő. — Castrénnél *it*, *jít*, *ida*, *itta*; *jít-hot* alház, pince, *jít-vot* alszél, azaz éjszaki szél; — *jideng* alsó.

3) *irš*. E' szónak nyomát se Regulynél se Castrénnél nem találom. Vologodszkynál *irš-na* koron, kor; *näng uza pidten iršna*

a' te bőjbe fogásodkor = mikor bőjtölni akarsz. *sirš-na* = *si-irš-na* akkor, *i-sirš-na* egykor-on, ugyanakkor.

4) *olín*. Ez is homályos szó; magában nem fordul elő, hanem *pela-val* szerkesztve, *olímpela*, 's jelent: felől, miatt, p. o. *purijat havirem olímpela* kérdezzesetek a' gyermek felől; *Rahil hollal lu eri-pohlal olímpela* Ráhel sir ő gyermekei miatt, siratja ő gyermekeit.

5) *og* fej, ebből lesz *oht*, *ohta*, *ohti* fen, fent, rajt. Viszonyító ragokkal: *ohtina* felett, rajta, fen; *ohtija* reá, felé, p. o. *si taga ohtina* a' hely felett, *šansuh ohtija* térdre. Továbbá, birtokos ragokkal: *ohtem*, *ohten*, *ohtel* rajtam, -ad, -a, a' mellyek hasonlóképen fölveszik a' viszonyító ragokat, p. o. *ohtema* reám, *ohtenna* rajtad, feletted, *ohtela* reá; *lu lu ohtela visle mung kažilau* ő ő magára vette a' mi betegségeinket.

Castrénnél vannak: *ohta*, *ohteja* és *ogoteja* felé, reá, *ohtena* és *ogotena* fel, fent, felett, *ohtivet*, *ogoteuh* felől.

6) *ulti*; *izagat ulti* minden által, folyvást. — Alakjára és jelentésére nézve hasonló az *elti*-hez; eredetére nézve a' Kondai vogul *ujl* ad némi felvilágosítást, melly időt és okot kifejező viszonyító, p. o. *vati jomentanat ujl* a' tenger-parthoz mentekor; *aj jortet olne ujl* ivótársak léte miatt stb. (I. Kondai Vogul Nyelv. Szótára 34. l.). Az északi vogulban van: *ult*, *ujlt* által, *ultem*, *ulten*, *ujtá* általam, általad, általa.

7) *undir* has, bél, *undirna* ben; *undreng* belső.

8) *kam*, *kim* kü, ki; *kaming* külső, *kim-pelah* ki-oldal, külső, külső, *kimla* kifelé (*kimil*, *kimla*); *kimbi* külső.

Regulynél: *kamen*, vogulul *kvon* kün, *kin*, *kamm* (*kamh*), vog. *krone* ki, *kive*, *kamelta*, vog. *kvonl* kívül, kívülről.

Castrénnél: *kâm*, *kêm*, *kîm*; *kâmen*, *kêmen* kün, *kâmetta*, *kîmetta* kívül.

9) *keš*, raggal *keža*, homályos szó előttem. Vologódszki a' 6, 34-diket (melly oroszul így van: *dovolno dla každago duá svojej zabotî* = elég minden napra a' maga baja) így fordítja: *tarmal hadlundî keža lu lu muklal*. Tehát *hadlundî keš* napi tartás, napra való; *hadlundî keža* napra valóra, napra valónak. — Az orosz vek század, idő, életkor (*na veki* örökre, *vo veki* örökké) szóval lesz *vek keža* örökké, élethosszáig.

10) *kiš*, raggal *kiža* nál. Talán a' *keš*-nek változtatja. Leg-

inkább az egybevető fokozást fejezi ki, mint a' magyar *nál*, p. o. *ma kiŋza tak* én nálamnál erősebb; *oging vožet kiŋza aja an ullen* a' fővárosoknál kisebb nem vagy; *li kiŋza jima ulleta* azoknál jobbak vagytok.

A' *kiis* szót nem lehet a' magyar *köz* szóval egybevetni; mert az osztják *kut* felel meg a' magyar *köz*-nek.

11) *kut* köz; viszonyító ragokkal *kuta* közzé, *kutna* között; birtokos ragokkal: *kutem kuten kutel, kuteu* stb. közöm -öd -e, közünk stb.

p képzővel: *kutip* közép, *hadl kutip, at kutip* nap közepe (dél), éj közepe (éjfél). — Regulynél *kutn*, vogulul *kalt* = között, és *kudob* alak, van *kuip* helyett. — Castrénnél: *kut* köz, *kuda* közzé, *kutna* között, *kudivet* közöl; továbbá *kuttep* közép, és ragozai: *kutteba, kutteyna, kuttebivet*.

12) *hos* környék, közelség; ragosan *hoza* nál, hoz, hozzá, p. o. *levem olal ma hoza hoisman* egy szolgám fekszik nálam betegen; *lu hoza žužemas sotnik* ő hozzá lépe egy százados. — Castrén nem ismeri e' viszonyítót. De Reguly ismeri, *koš* alakban, mi a' vogul *poal* nál, felel meg, innen R. *košül* = *poaltü* nála. A' *hož* és *koš*-nak jelentése a' származott *hožing, košing*-bul tetszik ki, melly mellette valót jelent, Regulynél *ma košingem* ennyi, mint a' vogul *äm poagomt*, azaz, én nálam, én mellettem. Ez a' *hož, koš* a' 11—19 számnevek alkotását is eszközli, p. o. *i hoš jang, R. i goš jong* = egyhez tíz; *kad hoš jang, R. kat koš jong* kettőhöz tíz. Ez az utóbbi szerkezet azt mutatja, hogy a' *hoš, koš* főnévül, a' *kad, kat* pedig melléknévül áll, ha e' mellől az *n*-nek elesését nem gondoljuk (*kadn (katn) hoš (koš) jang*).

13) *hol* le, el, mint: *hol parkatat rázzatok* le. Származéka *holis* elfelé, el, mint: *holis senkta* elverni. Ragosa *holša* elé, valahová. — Regulynél *kol*, mellyet talán nem helyesen magyaráz a' vogul *kotal* = hová felé, szóval, mert neki a' vogul *kot* felel meg. Castrén nem ismeri. A' vogulban, mint mondtam, *ket* a' megfelelője.

14) *hu* hosszú, messze; ragosai: *hua, huva* messzire, el, mint: *huva kidta* elküldeni, eltávoztatni; *huna* távol, messze; *hulta* messzirül. — Regulynél *kuu* (hosszú *ú*-val) = *hu*. Ezt és ragosait így magyarázza meg a' vogul szókkal, a' mellyek mellé a' Vologodszki és Castrén szavait is tesszük, így:

<i>Reguly.</i>	<i>vogul.</i>	<i>Volog.</i>	<i>Castrén.</i>
kuu,	kosä,	hu,	hou, kouh,
kuui,	kosäi,	hua, huva,	hova,
kuun,	kosän,	huna,	hovan,
kuultä,	kosänl,	hulta,	hovatta.

A' Kondai vogul *koč'i* csak változtatja az éjszakai vogul *kosä*-nek. — A' magyar *hosszú*, *hosszú* közelebb áll a' vogul *kosä*, *koč'i*-hez: a' finn *kauk-a* ellemben az osztják *kuu*, *hou*, *kouh*, *hu*-hoz áll közelebb.

15) *jel* el, távol, elő; ragosai: *jelli* (*jella*) előre, továbbra, *jelna* előtt, előre; képzőse (*elip*) *jelbi* elő, 's ennek ismét ragosai: *jelbija* elé, *jelbina* előtt. — Castrénnél *it* felel meg a' *jel*, (*el*)-nek; *itpi* = *jelbi*, *itpea*, *itpija* = *jelbija*, *itpena* = *jelbina*, *itpivet* elől. Regulynél *altagan* van a' vogul *elä*, *poagt* szókkal megmagyarázva. *Al* volna tehát = *el*, *jel*, *Castr. it*; *altagan* pedig az *al*-nak *t* (*alt* = vogul *et* = előtt) ragosa, me'lyhez ismét a' hová kérdésre felelő *g*, 's a' hol kérdésre felelő *n* járultak; egyébiránt *ἄπαξ λεγόμενον* gyanánt vehető csak.

16) *jezult* előtt, *jezalta* elébe. Regulynél *izältü*, következő vogul magyarázattal: *im to iem lil* = én ellenemben, én előttem. Az evangéliumban: *sidi vera*, *hoč'i kultsen toim j zalt* úgy tégy, a' mint megesküdtél isten előtt. — *mur edis Isus jezalta a' nép* kimene Jézus elé. — A' tö *ježa*, *izü*. — Castrén nem ismeri.

17) *ježu* közép, mint *hudl ježi* nap közepe, dél, *at ježu* éj közepe, éjfél. — Castrénnél *ječe* közép, *j čega* közzé, *j čen* között *ječegeuh* közül.

18) *jo* meg vissza; ragosai: *jon* hátul, megett, utó; *jogo* vissza, meg, minek új ragosai *jogos* és *jogot* vissza, utó; *jolta* utól. — Regulynél: *jolu* vogulul *jun*, *jogo* vog. *ju*, *jolta* vog. *jujl*. — Castrénnél *joh* = *jogo*.

19) *ju* az előbbinek mása; képzőse *jup* utó, *jubem*, *juben*, *jubel* utánam, utánad, utána. Továbbá *jubina* után.

20) *jukan* osztály, rész; *jukana* gyanánt, ért, mint: *nen mu sot jukana ulleta tik a' föld sava* gyanánt vagytok; — *si jukana* azért; — *sem sem jukana*, *penk penk jukana* szem szemért, fog, fogért.

21) *lak* kerék. kör, gyűrű, golyó; ebbül *lakka* körül, széllyel, p. o. *sä mans mu lakka* hír ment a' földön széllyel. — Vogulban *lahu*, *lahoe* széllyel, köroskörül.

22) *lat* idő, kor; *latna* koron, mint: *tolta sagat jelsik pitmal latna kazalas* onnan tovább mente-koron láta. — A' Kondai vogulban gyakran előfordúl, p. o. *ton lat* akkor, *aku lat* egykor, *ton latnel* attul fogva, azon kortul fogva stb.

23) *lap* be; *lap verta* betenni, *lap tugorta* bezáródni, beformni, — Vogulban *lep* fedél, *lepil* lepel, fedél.

24) *lep* közel, hozzá, mint: *lu hoza lep jogotset* ő hozzá közel jövének, hozzá közelítének. Ragosa *lepna* közelben. — A' vogulban: *läpät* közelben, *läpäni* közelbe, *läpäni* közelről.

25) *lip*, *libi* edény, bél; ragosai: *libija* belé, *libina* benn, *libi elta* belől. — Regulynél a' joln-nal van szerkesztve, így: *joln libinü*, vogulul *keurt* benn, és *keurn* belé; *libelt* vogulul *keurl* belől. — Castrénnél *tibe*, *tigbi* bel, belső, *tibeja* belé, *tibena* benn, *tibivet* belől.

26) *lal'* ellen. Ámbár Vologodszkinál csak tárgynév gyanánt, *ellenség* és *had* jelentésében, fordul elé, mégis ide teszem, mint a' magyar *ellen* szónak megfelelőjét, mert a' vogulban viszonyító, a' mellynek ragosai a' Kondai vogulban *lulh* ellenébe, *lält* ellent. Az éjszaki vogulban is *lält* ellent, lásd itt a' 16) alatt a' *jezalt* viszonyítót is.

27) *nog*, *noh* fel; *noh kilis* felkelé. A' *nog*-nak ragosa *nogis* fölfelé, és képzőse *nogil* fel-valóság, mellynek ragosa *nohla* felé, vagy *nohla pela* felfelé. — Regulynél van *nogoš pele*, mellyet a' vogul *nongül* = felfelé, szóval magyaráz. Ez a' *nogoš* = *nogis*. — Castrénnél *noh*, *nok* fel; a' Kondai vogulban *noh* és *nohl*, az éjszaki vogulban *nong* és *nonga*.

Ezen viszonyító töje *no*, úgy hogy ennek ragosa a' *noh*, *nog*, *nok*, *nong*, *nongo*, *nohl*, 's azért tulajdonképen *felé* jelentésü.

28) *nom*, *num* fel; *nomi*, *numi* felső, *nomen*, *numin* fenn, *nomilta*, *numilta* felől, felőlről; *nombi* és *numbi* felső, 's ennek ragosai: *nombija*, *numbija* felé, felsőbbé, *nombina*, *numbina* felett.

Látjuk, hogy a' 27) 28) alatti viszonyító tulajdonképen egy, *no*, *nu* töjü. — Regulynél van: *nomen* vogulul *numen* fent, *nomeltü* vogulul *numel* felől. Castrénnél is *num*, *nom* fel, *numen*, *nomen* fenn.

29) *nim* al, *nim vot* al szél, azaz éjszaki szél (mint *num vot* felszél, azaz déli szél, lásd Bevezetés 10. lapj.). A' *nim*-nek ragosa *nimis* alá felé.

Regulynél tanúlságos a' *nih*, mit vogulul *nalme* = alá, le,

magyaráz, 's ennek ragosa *nikiš*, *nikeš* vogulul *langäl'* = lefelé. Ebből látjuk, hogy a' *nikiš* megfelel a' *nogoš*-nak, hogy tehát a' *nim*-nek töje is *nü*, mint a' *nom*, *num*-é csak *no*, *nu*. — Castrénnél nincs meg a' *nim*.

30) *sagat*, *sajit* szerint, ért, kor, p. o. *pora sagat* az idő szerint, *hodi sagat* miként; *i aj sel voh sagat* egy kis ezüst pénzért; *kad semla, lu jubina jitel sagat uwiset* két vak, ő utána jöttekor kiálta. Összeszerkeződik más viszonyítókkal is, mint: *jolta sagat* után, *tolta sagat* onnan, *jilta sagat* alatt, alá. — Regulynél nem találok; de Castrénnél van: *tet sagat* innen, *tem sagat* így, *hot sagat* hogyan.

31) *siri* el, előbb; *sirija* előre, p. o. *siri imaša si ho panna* előbb békülj meg azon emberrel; *sirija edta* előre kimenni, meg-előzni. Regulynél nem találok; Castrénnél van: *sira*, *sire* előbb.

32) *tombi*. Ez a' *tom*, az-nak származéka, mellynek ragosai *tombija* azzá, arra, meg *tombina* azon kívül. A' *tombi* felveszi a' birtokos ragokat: *tombem*, *tomben*, *tombel* kívülem, kívüled, kívüle.

33) *panna* vel. Ez ragos szó, töje *pan*; több ragosát nem ismerem. Használata ebből tetszik ki: *mung panna torim* mí velünk isten; *panna al vijat* vel(etek) ne vigyetek. — Se Regulynél, se Castrénnél nem fordul elő.

34) *pad* fenék (vogulul *pät*), ragosa *pada* ért, végett; *sit pada* azért. — Castrénnél is *pete*, *pele* fenék: azután *pede*, *peda*, *pedan*, *pedait* miatt, ért.

35) *pel* fél, oldal; ragosa *pela* felé, túl, p. o. *manset li ivel pela* menének ő országok felé. — Származéka *pelak*, *pelik* fél, oldal, 's ennek ragosa *pelka* = felé, is viszonyító. — Regulynél a' *pelak* megfelelője *pelek*, mutató névmással van szerkezve, így: *täm beleg*, vogulul *ti päil* e' fél, ezért; *tum beleg*, vogulul *ta päil* a' fél, azért. Meg van nála ragosa is: *pelkiš*, ebben *ut pelkiš*, mit vogulul így magyaráz: *pugi poalt* hátra felé. — Castrénnél *tom pëlga* a' felé, *tom pëlgena* a' félén, a' másik oldalon, *tom pelegivet* a' felől, a' másik oldalrul. Így *tem pëlga*, *tem pëlgena*, *tem pelegivet* e' felé, ez oldalra, e' félén, ez oldalon, e' felől, ez oldalrul.

36) *pil* fél, társ (a' 35. alatti *pel* = fél, oldal), azért *pil ho* feles, társ. Ragosa: *pilna* vel; *lu pilna* ő vele. — A' Castrénnél levő *pi*, *pe*, ezekben: *itpeja*, *itpena* stb. nem ennek a' *pil*-nek, hanem az előbbinek, a' *pel*-nek, csonkája, ezt tehát ki kell javítani

a' szótárban. — A' *pil*-nek képzőse *piling* feles, társ; ennek ragosa *pilinga* együtt.

37) *pulang* kor. Tője homályos; a' *pulang*-nak jelentése világos, p. o. *si pulang* akkor, *juš ohtina ulten pulang* úton létedkor. A' *pulang jošna* = maga kezével, más jelentését is sejteti velünk. Reguly és Castrén nem hozzák fel.

38) *pungil* oldal; ragosa: *pungla* oldalra, félre. — Castrénnél a' megfelelő *pungat* = oldalnak, több ragosa van: *pungada* mellé *pungatna* mellett, *pungadivet* mellől.

39) *van* rövid, közel; ragosai: *vana* közelre, *vanna* és *vanasna* közelben, *vanilta* közelelül. — Regulynél: *vannä*, vogulul *läpät* közel, közelben; *vanne*, vogulul *lyäpäñ* közelre; *vaultä*, vog. *läpäñl* közelelül. — Castrénnél: *vana*, *vanen* vagy *vanna*, *vanetta*.

40) *vol* alj, alap, hely; ragosa *vola* helyett, mint: *hana ull lu azel vola* királyul van ő atyja helyett.

41) *vond*, ragosa: *vonda* -ig, p. o. *Avram elta Tavíd vonda* Ábrahámtul Dávidig. — Castrénnél *unda*.

42) *vor* (ér?), *vorna* ért, végett; *si vorna* azért, *muj vorna* miért. A' *vor* a' birtokos ragokat veszi föl: *vorem*, *voren*, *vorel*, 's ez alakok ismét viszonyító raggal lehetnek, így: *voremna* érettem, p. o. *li vorelna turum nubit ull* érettök van a' mennyország.

43) *moš* vég, ragosa *moža* -ig, *muj moža* meddig, míg.

44) *muhtü* által, keresztül, mellette el, p. o. *juš muhtü manta* az úton által menni. *i muhtü* egyáltalában, egyfolytában. — Regulynél *mohti* e' vogul magyarázattal: *tare* = keresztül, által. — Castrénnél: *mohta*, *mogda*, *mugda* által. A' tő nyilván *moht*, *muht*.

45) *mugolta* körül; *mugoltoğı* körül, ragosa: *mugoltoğıja* körülé. Tője *mugol* bizonyosan kereket, kört jelent; lehet, hogy egy a' *mungil*, Castrénnél *mungol* csomó, szóval.

Ezekén kívül vannak még Regulynél:

a) *al* fel, vogulul *äl*, ragosa *ališ*, vogulul *älal* felfelé.

alm, az *al*-nak *m* képzőse (mint 28. *no*, *nu* 's 29. *ni* ugyanevvel a' képzővel: *nom*, *num*, *nim*). Ragosa *almiš*, vogulul *älü* = felfelé.

β) *elte*, vogulul *tärmel* rajta. Ha így nem volna magyarázva, egynek tarthatnók az 1. alatti *eltü*-vel.

γ) *ut* fel, part; *ut pelkiš* vogulul *puj poalt* part felé. Ragosa

uti vogulul *pa*, *vättih* felé, partra. Ez *a'* szó Castrénnél is van: *úttä* »über, gerade gegenüber.«

δ) *nam*, mintegy változatja *a'* *nim*-nek. Van két ragosa: *namen* (*nimen*) vogulul *nalmel* lent, alant, 's *nameltü* (*nimelta*) vogulul *nalvel* alól, letrül.

ε) *sossel belü* vogulul *hani poal* jobb oldal (khani oldal).

ζ) *ve sel belü* vogulul *kuillem poal* bal oldal. — *A'* *sossel*, *vesse'* még homályosak; nem merem *a'* *šans'* vagy *šaš* = hát, meg *a'* *venž*, *venš* vagy *veš* = kép szókra magyarázni, pedig nagyon ezekre mutatnak.

89. §. Az előszámlált viszonyzóok némelye igehatározóul vagy adverbiumul is szolgál, például:

il, jil le; *jil korija* essél le; *jil sevirta* levágatik; *lu jilli an pits* ő alá nem esett; —

kim ki; *kim kivim us* ki volt küldve; —

hos közelség; *hoža šužemas sot-ik* hozzá lépe *a'* százados; — *hol* le; *hol vovgta* levágni; —

jel el, előre; *Isus još jel me šimna lu hoža hanimtas* Jézus *a'* kezét előre (ki) nyújtván ő hozzá ért; —

jogo, jogoš mege, vissza; *jolta* utól, p. o. *nen hoža jogo kertšal ti* hozzátok visszatér: *jogoš kerlata* visszafordulni; *jolta noğolta* utólélni stb.

lap be; *lap tuğorta* bezáródni, összeforogni.

no, noh fel, felé; *noh kilis* felkelt stb. stb.

Igehatározók.

90. §. Az igehatározók vagy eredetiek, vagy származottak.

91. §. Az eredeti igehatározók: *iz'i* bizony, *in* most, *top* alig, *mei* mint, — azután *a'* tagadó, mint: *an* nem, p. o. *hanneho i han' leviman an voll* az ember egyedül kenyeret evén nem él; — *an-mota* nem adni, *an-pardta* nem parancsolni, azaz tiltani stb. — *an-ke* hanem.

anta nem, nemis, se. Minthogy *a'* vogulban *at* nem, tehát *ant* lehet az *an* nak teljes alakja, mit Reguly igazol, kinél *end* = *an*, *ant*.

al ne, mindenkor az imperativust követeli, mint: *al hur'ija v'ita Maria n'ing imen* ne felj venni Máriát, te feleségedet; — *al*

nšla ne tudassék; — *volla al hulta, anta turumna, anta muna* soha ne esküdjél, se az égre, se a' földre.

Jegyzet. Az osztiák *nem* (melly azonos a' magyar *nem*-mel) nem látszik igehatározónak, mert névszókat előz meg, azokat tagadókká tevén, mint: *nem urna* semmi módon; *nem hojat* senki; *nem tagana* sehol stb. Ez a' *nem* talán benne van az *antom*, nincs, szóban is; vogulul *atim*, Castrénnél *endam, endem*.

Eredeti igehatározók még a' tulajdonságnevek is, a' mikor igehatározókul állanak.

92. §. A' származott igehatározók lesznek :

1) tulajdonságnevek bül, még pedig

a) a' szokott *a* és *na* ragok által, minélfogva minden tulajdonságnév adverbiummá lesz, p. o. *edir* derült, *edira* derületen; *parpäng* kemény, *parpänga* keményen; *piling* feles, társ, *pilinga* együtt; *alíng* reg, *alínga* reggel; *nomsíng* okos, *nomsínga* okosan; *mustü* kedves, *mustija* kedvesen. Lásd a' 67. §. a' 82. Japón. — Ide tartoznak: *jega* együtt, *jena* igen, igazán, amen.

ogor magas, *ogorna* magasan; *kur* láb, *kurna* (láb) gyalog; *hizim* hagyott, *hizimna* utoljára; *ver* tett, *verna* valóban, igazán; *ur* mód, *ar ur* sok mód, *ar urna* sokféleképen. Látjuk a' néhány felhozott példából is, hogy a' szokott *a*, *na* ragok által nemesak tulajdonság- hanem tárgy-nevek is igehatározókká lesznek.

b) Szokatlan ragok által, millyenek :

n, mint *roman* mindjárt, *šitaman* csendesesen.

s, mint: *admas* rosszúl, *adim* rossz; *jimas* jól, *jim* jó; *moltas* sokan, bőven, *moltü* sok; *haras* gyéren, *har* gyér. — Azt lehetne gondolnunk, hogy az *s* az *a* raghoz járul, tehát ennek jelentését mintegy ismétli, így: *adim* rossz, *adma* rosszúl 's *admas* rosszúl.

š, mint: *šilaš* hallgatva (*šü* hang, *šü-la* hangtalan); *sumpaš* haszontalanúl, *sumpa* ostoba; *nužas* szegényül, *nuža* (or.) szűkség. *st*, mint: *nuž ist* szegényül, *jegast* együtt.

2) névmások bül, különösen mutató, kérdő névmások bül, mint: *idü* így, *tam-idü* úgy; *selta* onnan, *sega* azután; *tam hadl* ma, *mogadl*, *magadl* tegnap, *holajt* holnap.

3) viszonyszók bül, mint: *jilta* sagat alá, p. o. *jilta sagat* hírman aláásni; *siršna* akkor, p. o. *siršna* Ordan jogan lakka *ulta mur izagat edliset lu hoža* akkor a' Jordan folyó körül élő nép

mind kimenének ő hozzá; *izagat ultina* folyvást; *lep közel, lep jogsotset* közelítenek stb. stb.

A' Reguly jegyzékébül: *kundi* vogulul *kuh* midőn, *item* vog. *ah* most, *sagü* vog. *tüjäh* azután, Vologodszkinál *sega*; *jög*og vog. *johl* azután; *püšnü* vog. *konül* mikor; *tam katl* vog. *te katel* ma; *khalent* vog. *kolit* holnap; *pa katl* vog. *mot katel* más nap; *kolnüt katl* vog. *kormit katel* harmad nap; *aleng* vog. *alpel* reggel; *mundi* vog. *mont* most; *koti* vog. *kumle* hogyan; *koti sagait* vog. *kummos* miszerint; *ibai (i-paji)* vog. *ükjot* együtt; *jagü* vog. *ükvät* együtt; *adel* vog. *janes* maga; *end* vog. *üt* nem, *tamiti* vog. *te kajtl* így, e' módon.

Castrénnél vannak: *hoda* hová, *hodan* hol, *hote*, *kotl* honnan; *tege* ide, *tette*, *tet* itt, *tet sagat* innen; *togot* oda, *totta* ott, *tol* onnan; *noh* felfelé; *nümen* fen, *nümat*ta felöl; *itn* lent; *avasta* alulról; *pira* vissza, *megé*, *pirna* megett, *pir'vet* megöl; *itpeja* előtt; *hova* messzire, *hovan* messze, *hovattu* messzöl; *vana* közel hozzá, *vanen*, *vanna* ott közel, *vanetta* közéről; *kim*, *kêm*, *kâmen*, *kêmen*, *kâmetta* kivé, *kin*, *kivöl*; *joh*, *jodan* haza, *hon*, *mohta* igenest, *megde* mellett;

hun mikor, *tutna* akkor, *in* most, *sira* előbb, *hou*, *hovat* hosszsan, *togan* mindég, *mettatna* valamikor stb.

M o n d a t - k ö t ö k.

93. §. *at* hogy, p. o. *jena at ull* igaz hogy legyen; *kuš* akár, *kuš hun* akármikor, *kuš hoj* akárki; *no* de (orosz); *sar* de, *sar jogodlet hadlet* de jönnek napok; *pa* és, *meg*, *pasi* megint; *mola* vagy; *ke* ha, a' szóhoz és mondathoz sımul.

94. §. Felkiáltók. *ja*, vogulul *jaga*, *jaga üü* oh, oh te

Második osztály.

Az igeszó.

95. §. Az igeszó tárgyalását is az igetők bővebb felhozásával kezdjük meg. Minden igető úgy tűnik elő. ha elkülönítjük a ta végzetet, melly a' névi módot, az infinitivust és a' participium